

AZ ISKOLÁS TANULÓK MEGTERHELÉSÉT ELŐIDÉZŐ EGYES TÉNYEZŐK VIZSGÁLATA, I.

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága nagyjában egy évvel ezelőtt megvizsgálta az iskolás tanulók megterhelésének mértékét és egyes következményeit. A vizsgálat csaknem teljes anyagát a Magyar Pedagógia 1960. évfolyama első számában tette közzé.

A Bizottság annak érdekében, hogy erőihez mérten közreműködjek a megállapított túlterhelés csökkentésében, további vizsgálatot kezdeményezett a tanulók túlságos megterhelése olyan okainak feltárására, melyek egészben vagy részben talán kiküszöbölhetők, ha a pedagógiai munka tervezésénél vagy a tanításban számolnak velük. A vizsgálatot a Művelődésügyi Minisztérium általános- és középiskolai főosztálya és egyes megyék és megyei jogú városok tanácsai is segítették; végrehajtását — megtervezését és értékelését — a Pedagógiai Tudományos Intézet didaktikai csoportja vállalta magára.

Miként a *Jegyzetben* közölt vizsgálati anyagból látható, a Didaktikai Csoport 5 nagyobb körre kiterjedően adott fel kérdéseket gyakorló pedagógusoknak: tanítóknak és tanároknak, napköziotthon vezetőknak, a középiskolai tanulószobán és kollégiumokban a tanulók előkészülését irányító tanulmányi vezetőknak, ezek:

- 1—2. A tanítás és tanulás közben észlelt tantervi nehézségek.
3. A tankönyvek okozta nehézségek.
- 4—5. A hiányos előkészítés következményei, a hibás tanulás.

Bár a pedagógusok részvétele alatta maradt annak a számnak, melyet a Didaktikai Csoport az előzetes bejelentések alapján remélt, és a vizsgálatot segítő pedagógusok sem mindig az ajánlott módon jártak el — egyes esetekben a kívánhatónál jóval többet, más esetekben kevesebbet nyújtottak —, a cél szempontjából a vizsgálat eredményesnek bizonyult. Konkrét tények felsorolását teszi lehetővé, mindig egy-egy tanulócsoporthoz, egy-egy pedagógus helyzetét és megítélését véve alapul. Szervezett és ellenőrzött tapasztalatcseréről van tehát szó, mely közvetlenül is hatással lehet a pedagógiai munka eddigi módjára és beosztására a jogosan megkívánt eredmények kockázatát nélkül, nem is említve a ki sem számítható távolabbi következményeket.

Az egyes vizsgálatokba már a terv szerint is eltérő arányban kapcsolódtak be a pedagógusok. Végeredményben az összesen 267 adatot szolgáltatató pedagógus így oszlik meg az egyes vizsgálati körök között:

- 1—2. vizsgálati kör: 121
3. vizsgálati kör: 101
- 4—5. vizsgálati kör: 45

Ebben a kimutatásban nem szerepel a Debrecenben beadott anyag, melynek feldolgozását az ottani egyetem pedagógiai tanszéke vállalta.

A kapott eredményekben az érdem azokat a pedagógusokat illeti, akik önzetlenül működtek közre a sok esetben időigényes vizsgálatban, és nem is egyszer valóságos kis tanulmányban közölték megállapításaikat és javaslataikat.

A Didaktikai Csoport végig feladatának tekintette, hogy a rendelkezésre álló terjedelmet figyelembe véve gazdaságosan csoportosítsa a kapott anyagot, és lehetőleg minél kevesebb vesszen el abból, ami tiszteletreméltó különmunka eredménye.

Az anyag kisebb mennyiségére való tekintettel a feldolgozással először a 4. és 5. vizsgálati körben végzett a Didaktikai Csoport. Amennyiben az anyag természete és a felhasználható terjedeleme lehetővé teszi, az 1—3 vizsgálati kör anyagának érdemes részét is nyilvánosan foglaljuk össze; ha nem, akkor a feldolgozott anyagot az illetékes tényezőkhöz juttatjuk el. Az egész vizsgálat tanulságait — tehát a most ismertetett 4. és 5. vizsgálati köréit is — minden esetre levonjuk egy következő közleményben.

1. KISS ÁRPÁD: ELŐKÉSZÜLÉS AZ ÓRÁKRA ÉS A TANULÁS MÓDJA

Az a két vizsgálati kör, melynek összesen 45 pedagógusi jelentésből álló anyagát feldolgoztam, olyan túlterhelést előidéző tényezőkre terjed ki, melyek eltérő jellegük ellenére *a nem elég hatékony*, hiányos, a lehetőségekkel nem vagy csak részben számoló *pedagógiai munka és a tanulók hibás tanulási módja* következményei.

Az adatszolgáltatók általános iskolai napköziotthon-vezetők és középiskolai tanulószobán vagy diákotthonokban a tanulmányokat segítő pedagógusok. A legnagyobb figyelmet érdemi ezeknek a szakembereknek a hozzájárulása a tanulók megterhelése egész kérdésének megítéléséhez: helyzetrajzaik és elemzéseik ugyanis nemcsak saját munkájuk ki nem elégítő feltételeit és eredményeit világítják meg, hanem következtetések levonását teszik lehetővé azoknak a tanulóknak a nehézségeire, akik a feladatokkal önállóan nem vagy csak részlegesen képesek megbirkózni, és szakszerű külső segítségre nem számíthatnak. Nem szükségszerűen kerülnek-e az elé a választás elé, hogy nagy időbefektetéssel kevésre jussanak, vagy lemondjanak egy erejüket meghaladó feladat teljesítéséről?

A két vizsgálati kör anyagát nemcsak azért dolgoztam fel együtt, mert így elégséges bőségben jutott tényanyag mindkét probléma kifejtése számára, hanem azért is, mert a beküldött anyagok egymásba átütő, egymást kölcsönösen alátámasztó megállapítások sorát tartalmazzák.

Az egymást követő pontok követik a kiadott figyelőlapok figyelembe ajánlott szempontjainak rendjét, kivéve az első pontot, mely nem szerepel a kérdések között, mégis a vártnál jóval élesebben tolt előtérbe.

a) Az előzetes tanulmányok egyenlőtlensége

Ez a probléma a gimnázium I. osztályába belépő volt általános iskolásokkal kapcsolatban fogalmazódik meg:

Kollégiumi igazgató.¹ A kollégiumba felvett tanulók teljes egészében vidéki iskolákból tevődnek össze. Különböző iskolák (osztatlan, részben osztott, osztott) adottságai, nevelési és oktatási nehézségei a tanulók felkészítésében nem egyformák. Példák sorozatával tudom alátámasztani, hogy a C területéről bekerült jószándékú, becsületes parasztyerekekről, akiket az ottani tanító kitűnő bizonyítvánnyal javasolt gimnáziumi továbbtanulásra, rövid idő alatt kiderül, hogy még a legalapvetőbb kérdésekkel és fogalmakkal sincsenek tisztában... Ezen ismeretek hiánya nem a tanuló, hanem az őt tanító tanár nagyfokú felelőtlensége. E megállapítás természetesen nem általános... A kollégiumba bekerült vidéki tanulók többsége jóképeségű... Igen sok nehézséggel küszködnek az elsősök a nyelvek, matematika, természettudományos tárgyaknál...

Leánykollégiumi igazgató: Évről évre visszatérő feladatot ad számunkra a gimnáziumba, illetőleg a diákotthonba érkező első osztályosok ismereteinek felmérése, kérdések alapján, tárgyaként, és tanulási módszereik megfigyelése. A sok helyről egybegyűlt csoporton belül újból és újból találkozunk olyan tapasztalatokkal, hogy bár egyesek a 8 évet rendszeres tanulással vitték keresztül, munkájukban nyoma sincs a tanulás módszerei és eszközei tudatosan végzett keresésének és felhasználásának...

Ezek a tünetek lehetnének esetlegesek, ha nem erősítenék meg a helyzetkép valóságát éppen egyes vidéki általános iskolai pedagógusok.

Tavalyi vizsgálataink és az ideai adatok egyaránt azt bizonyítják, hogy az általános iskola IV. osztályában körülbelül 2 óra, a felső osztályokban inkább 3 óra a kellő előkészüléshez szükséges idő. Ez a jó körülmények között működő általános iskolákban így is van.

Tanítónő (ált. IV. o.): Külön tanulmányt végeztem azzal a céllal, hogy lássam, mennyire köti le a IV. osztályos tanulókat a házi feladatok elvégzése. Családlátogatásaimnak is ez volt az egyik célja. Annyi ideig voltam egy-egy helyen, míg a gyermek elkészítette feladatait. A felkészülés a legjobb tanulóknál is általában két órát vett igénybe. A feladat kb. a következő: olvasásgyakorlás; nyelvtanból szabály, illetve definíció megtanulása, az anyaggal kapcsolatos írásbeli feladat elkészítése; számtanból 4—5 számfeladat vagy 2—3 szöveges feladat. Ritkábban van fogalmazási gyakorlat, földrajztanulás, felkészülés énekórára. A megfigyelés több esetben meglepetést hozott. Pl. tankönyvünkben az 57. o. 568. és 569. példája, bár nem okozott nehézséget a tanulónak, de sok volt, és elkészítése hosszú időt vett igénybe. Ebből láttam, milyen körültekintést igényel a házi feladatok gondos kiválasztása, hogy a túlterhelést elkerüljük. Az előbbi évekhez viszonyítva ebben az évben könnyebb volt a földrajz; hiszen mint olvasmányt tárgyaltuk a tanítás egységeket. Mégis talán ez okozott a tanulóknak legnagyobb problémát. Kifejezőképességük még szegényes, azért a könyv szavaihoz ragaszkodnak. Új fogalmak elsajátítása stb. szorgalmat s több tanulást igényel...

Napköziotthon-vezetők (többször): A napköziben 3 órát fordítanak a házi feladat elkészítésére... Míg pl. az I. osztályos tanulók $\frac{1}{2}$ óra alatt készen vannak a házi feladattal, a nagyobbak sokszor 2—3 órát is görnyednek a könyv vagy a füzet fölött...

¹ A megállapításokat általában szóserint ismételjük. Csak félreérthető fogalmazást javítunk.

A szóban levő vidéki általános iskolák felső tagozatának problémája azonban éppen az, hogy ezt a szükséges időt csak azok fordítják tanulásra, akik akarnak tanulni, vagy akiknek a tanulást otthoni körülményeik megengedik.

Tanár (ált. felső): Több osztályban végeztem megfigyelést, ill. kérdeztem meg a tanulókat. Az eredmény:

A tanulók 15—16%-a rendszeresen készül otthon,
45—50%-uknak nem rendszeres a tanulása,
30—35%-uk otthon egyáltalán nem készül.

Nagyon sok gyermek tanulását gátolja az otthoni elfoglaltság. Falun tavasztól ősziig tart a szülők nagy elfoglaltsága. Tanulóink szorgalma hullámzó. Statisztikát készítettem a tanulmányi eredmények összehasonlítására visszamenőleg. Minden év téli időszakában jobbak a tanulmányi eredmények, mint pl. tavasszal... Az óra végén egyszer-kétszer elolvastatom az anyagot. Így tudom biztosítani, hogy a lényegét megértsék és az még is maradjon azon tanulók emlékezetében, akik otthon nem tanulnak rendszeresen.

Napközitthon vezető (felső): A házi feladat elkészítésére a napköziben 3 órát is fordítanak. Otthon általában félórától egy óráig terjedő idő alatt készítik el a házi feladatot.

Tanár (ált. felső): Osztályomban, a nyolcadikban, felmértem, hogy a tanulók általában mennyi időt fordítanak a másnapi felkészülésre. A kép igen szomorú, de — véleményem szerint — reális.

1 órát tanul 17

2 órát tanul 7

3 órát tanul 11 (ezek mind tanulószobások)

A létszám 35. A többi osztályfőnök felmérése is általában hasonló képet mutat... Itt kívánom megjegyezni azt is, hogy a 11 három órát tanuló is a kevesebbet tanulók csoportjába esnék, ha nem lenne tanulószoba. A feltárt tanulmányi időráfordítás nem elegendő a másnapi felkészülésre, így aztán a tanulók nagy százaléka csak az órán hallottakra épít.

Tanár (osztatlan iskola): A gyengébb, de még az átlagos képességű tanulók számára is az önálló foglalkozással megoldandó feladatok elég tekintélyes hányada túlméretezett, s elég gyakran túl nehéz feladatot is jelent. Bár elég megbízható, azaz általánosítható konkrét arányszámokat még nem közölhetek, mert szélesebbkörű adatgyűjtésre, ill. tapasztalatcserékre ezideig — sajnos — kevés alkalom volt, igen időszerűnek és szükségesnek tartanám, hogy a Tud. Intézet kutatóinak irányításával szerveznének meg egy szélesebbkörű adatgyűjtést arra vonatkozólag, hogy a tanulók zöme hogyan s milyen mértékben képes megoldani a kapott önálló feladatokat. Az általam eddig végzett adatgyűjtés alapján hozzávetőleg csak mintegy 30% képes megfelelő eredménnyel erre, de a legalsó és az ötödik-hatodik osztályban még ennél is rosszabb az arány.

Ha ezek után kicsi erőfeszítéssel együttlátjuk a két kollégiumi igazgató kritikái észrevételeit az általános iskolai pedagógusok nyújtotta helyzetrajzzal, akkor bizonyosan nem egyes általános iskolai pedagógusok kisebb vagy nagyobb felelősségérzésére kell utalnunk elsősorban, hanem egy láthatóan jóval szélesebb feladatkörre, melynek mai megoldatlansága idézi elő a gimnázium egyes első

osztályos tanulóinak különleges nehézségeit, és elkülönítésüket a tanulók megterhelésének mértékét kutató vizsgálatoknál.

b) *A tanulásra fordított idő*

A tanulásra fordított időt joggal tekintik a tanulók megterhelését jellemző lényeges mutatónak. Elmúlt évi adatainkat az ideai vizsgálat a következő konkrét adatokkal egészítette ki:

Napköziotthon-vezető, I. osztály: A kitűnő- és jórendű tanulók tanulási ideje és ellenőrzése együtt 1 és $\frac{1}{2}$ órát tesz ki. A közepes és elégséges tanulók 2 óra alatt készülnek fel. II. osztály: A tanulók másnapra gondosan felkészülve hagyják el a tanulószobát: a kitűnőtől jórendűig a tanulási és ellenőrzési idő tartama 2 óra. Az említett — gyengébb — b. osztály tanulóinak munkaideje kinyújtódik 2 és fél órára. III. osztály: A hétfői, szerdai, pénteki napokon 2 óra hosszat dolgoznak, a többi napon — írásos munka nélkül — már háromnegyed óra alatt is elvégzik feladatukat.

Tanítónő: A felkészülés — a IV. osztályban — általában 2 órát vesz igénybe... Rendszeresen korrepetáltam 4 gyenge tehetségű tanulót, akik napi 3 órát tanultak. Ebben benne van a házi feladatok elkészítésének ideje is.

Napköziotthon-vezető, III. osztály: A házi feladatok mennyisége ebben a tanévben az előző évekhez viszonyítva csökkent. A tanulók többsége egy órán belül elkészül a feladatával. A szóbeli leckék kikérdezése és az írásbeli leckék ellenőrzése kb. fél- vagy háromnegyed órát igényel a 35 fős napközis csoportomnál. Így a tanulásra naponta átlagosan másfél órát fordítunk.

Napköziotthon-vezető, III. és IV. osztály: Az egy órás tanulási és leckeírási időt a tanulók kifogástalan felkészülése céljából gyakran meg kellett toldani fél vagy egy órával.

Napköziotthon-vezető, osztálymegjelölés nélkül: Az idén valamivel kevesebb volt a házi feladat; általában 2 órát fordítunk a tanulásra és a házi feladatokra. A mértani szerkesztések rengeteg időt elvesznek, ezeken a napokon kitolódik a tanulási idő. Ugyancsak kitolódik akkor is, mikor fogalmazási feladat van.

Ezek az adatok, ha hozzávesszük az előző pontban közölt vidéki felső tagozati feljegyzéseket is, továbbá, ha számításba vesszük, hogy pedagógustól irányított előkészülésről van szó, mindenben megerősítik a Magyar Pedagógia 1960. 1. számában közölt százalékos megoszlás érvényességét (26., 27. l.), kiegészítve természetesen az esetleges jelenségek következményeivel, melyekre mindig újból történik utalás:

Napköziotthon-vezető, felső: A szaktanár teljesen a vezetett óra szemléletében él; amikor a táblánál oldanak meg példákat logikus, együttes munkával, a hibákat azonnal kiküszöbölve, akkor 5 perc alatt elkészülhetnek eggyel. Ugyanaz a példa a tévedő, újrakezdő tanuló gyakorlatában 10 perc, negyed-, fél-, sőt egy egész óra. L. VI. o. 280-as példa.

Napköziotthon-vezető, felső: A napköziben az összes tanulási idő 2 óra, s ebből — egy leírt esetben — 1 és $\frac{1}{4}$ órát töltöttek el a számtannal.

Megbízható, egymást megerősítő tájékoztatást nyújtottak középiskolai kollégiumi vezetők és tanulószobán működő pedagógusok a gimnáziumi tanulók napi előkészületi idejéről:

Kollégiumi vezető : Ebéd után 2 órás szabad foglalkozás van egyhuzamban szellemi és testi felfrissülésre . . . A stúdiumi szakaszt 10 perces szünetekkel szakítjuk meg. A tanulásra szánt idő napirend szerint 3 és $\frac{1}{2}$ óra diákotthonunkban. Megfigyelésem szerint ez az idő általában a kitűnő, jeles és jó rendű tanulóknak elégséges. A közepes és elégséges tanulók részére már a stúdium megkezdése előtt biztosítunk csendes helyet a tanulásra, hogy ne kelljen a késő esti órákban is szellemi munkával foglalkozniuk. Vannak, akik inkább a korábbi felkelést választják felkészülésük teljessé tételére. . .

Kollégiumi főhiv. nevelő : Általában a felkészülésre egy jeles tanulónak kell 2—3 óra, a jónak és erős közepesnek 3—4 óra, a gyengébbeknek 4—6 óra . . . Sokszor előforduló eset pl. matematikából, oroszból, hogy ha becsületesen, önállóan akarja a tanuló megoldani a feladatokat, akkor a tanulási időből legalább 2 óra szükséges e két tárgyból a felkészülésre. . .

Gimnáziumi tanulószobai pedagógus : I. osztály: A tanulók a tanulószobán többnyire csak az írásbeli feladatokat végzik el kényelmesen, s otthon még tanulnak 1—2 órát. Az írásbeli munkák készítésére a tanulószobai 3 órás szorgalmi időből 1 vagy 1 és fél órát terveznek be. Ez bőségesen elég, a többi tanulószobai időben sokan csak olvasgatnak, de otthon még tanulnak. Zömükben 2—3 órahossznyi időn át tanulnak, fordul elő ennél kevesebb időtartam, de ennél több is . . . 4, illetőleg 4 és fél óra is . . . II. osztály: A tanulószobai időszakban az írásbeli feladatok elvégzésén kívül megtanulják azokat a tárgyakat is, melyeknek megértése nem okoz nehézséget, igyekeznek a tanulószobán minél többet elvégezni a másnapi leckéből. Általában 3—4 óra hosszát foglalkoznak az iskolai munkával. Kivételesen említenek 4 órahossznál több időt (gyenge tanulók), viszont pl. egy kitűnő tanuló a II. b. osztályban 2—3 óránál többet nem tanul naponta. III. osztály: A tanulásra fordított idő a kitűnő- és jelesrendűeknél 2 és $\frac{1}{2}$ —3 óra közt van, jó- és közepesrendűek 3—4 órahosszt említenek, s 4 órahosszt meghaladó tanulási időre az elégségesrendűeknek kivételesen volna szükségük . . . Ahol többnyire hatórás tanrend van — pl. a III. b)-ben —, ott a 4 órás tanulási időt esetenként meg kell toldaniuk fél órával. IV. osztály: A tanulók általában legalább 1 órányi készülési időt említenek tantárgyanként, de ha az „érettségi felkészülést” is végzik, akkor legalább 6 órát tanulnak naponta . . . Legalább 5 órahossznyi időt fordítanak a másnapra való felkészülésre, tanulmányi rendűségüktől függetlenül. . .

Gimnáziumi tanulószobai pedagógus : Tanulószobánkban a tanulási idő napi 3 óra. Ez az idő az első és második osztályos tanulóknak közepesig bezárólag elegendő a napi írásbeli és szóbeli feladatok elkészítéséhez úgy, hogy otthon az elmélyítés érdekében csak rövid ismétlést végeznek a tanórákon kapott vázlat alapján vagy a tanulószobán korrepetáló tanár útmutatása szerint. A közepesnél gyengébb tanulók azonban a tanulási idő alatt általában csak odáig jutnak el, hogy a tanórákon számukra homályban maradt anyagrészeket a korrepetáló tanárok segítségével tisztázzák, majd elkészítik az írásbeli feladatokat, azokat a korrepetáló tanároknak bemutatják, és ezután egy-két tárgyból megtanulják a szó-

beli feladatokat. Tapasztalataim alapján nehézségekkel küzdenek az 5 + 1-es osztályok tanulói . . . mivel a tanulóknak naponta 6—7 tárgyból kell készülniük . . . A III. és IV. osztályos tanulóknak a napi 3 óra csak a legritkább esetben elegendő a másnapra való felkészüléshez . . . Nem ritka az az eset, hogy a tanulóknak egy napra — valamennyi tárgyat összevéve — 20 oldalt kell megtanulniuk. Ha hozzávesszük ehhez az írásbeli feladatokat, bizony a közepes képességű tanulóknak, még a tanulószobán kapott segítség mellett is, 5—6 órai tanulásra van szükségük. Az előkészítési idő tárgyak szerinti kimutatását több pedagógus kísérelte

meg:

Gimnáziumi tanulószobai pedagógus: A magyar nyelv és irodalom házi feladatait általában 30—40 perc alatt (az ún. házi dolgozatok nélkül), az orosz és az idegen nyelvekéit 30—40 perc alatt, a matematikáét 20—30 perctől (inkább fiúk) 80 percig (inkább lányok) oldották meg.

Gimnáziumi tanár: Annak érdekében, hogy vizsgálatunk számára adatokat szolgáltasson, három alkalommal figyelte meg a gimnáziumban a II. osztályban általa kiadott matematikai házi feladatok elkészítési idejét. Az első alkalommal 18 tanuló 7 és 37 perc, a második alkalommal 14 tanuló 6 és 42 perc, a harmadik alkalommal 16 tanuló 7 és 38 perc között készült el a házi feladattal.

Bár ennek a pontnak a tárgykörén erősen túlmegy, itt közöljük — táblázatba foglalva — annak a gimnáziumi tanárnak igen értékes adatait, aki első vizsgálatát (a másodikra még visszatérünk) arra összpontosította, hogy egy-egy meghatározott feladat tanulási módját és idejét állapítsa meg, majd elérte a szaktanároknál, hogy a megfigyelt tanulót órájukon a szóban levő leckéből feleltessék is, így módot talált a tanulás eredményességének jellemzésére is:

Sorszám Rendűség	Osztály	A feladat	A tanulás módja	Idő	Eredmény (éremjegy)
1 Közepes	I	Magyar: Gorkij: Hogyan tanultam írni.	4-szeri elolvasás csendben; 2-szeri elolvasás hangosan; többszöri elmondás hangosan.	30'	Jó
2 Közepes	I	Történelem: A ka- tonai diktatúra megteremtésének első kísérletei	4-szeri elolvasás csendben.	20'	Közepes
3 Közepes	I	Kémia: Az oxigén.	A kísérlet felelevenítése; vázlat segítségével elsajátítás; a könyv anyagának 2-szeri elolva- sása; óra előtti ismétlés.	25'	Közepes
4 Közepes	I	Földrajz: A Szov- jetunió lakossága, állama	Tanulás a vázlat alapján; a könyv anyagának elolvasása, tér- képen tájékozódás; az anyag ismétlése térkép segítse- gével; falitérkép előtti ismétlés óra, előtt.	35'	Közepes

Sorszám Rendűség	Osztály	A feladat	A tanulás módja	Idő	Eredmény (érdemjegy)
5 Jéles	I	Biológia: Zárva- termők általános jellemzése	A vázlat megtanulása (órai); könyv anyagának 3-szori elolva- sása; elmondás könyv nélkül hangosan; ismétlés óra előtt.	25'	Jéles
6 Közepes	I	Matematika: A kerületi szögek tétele	Órai vázlat, példák segítségével fel- elevenítés; a tétel megtanulása 5-szöri elolvasás, hangos elmondás; házi feladat (2 példa); ismétlés óra előtt.	20'	Jó
7 Közepes	I	Német: Goethe: Sah ein Knab'....	Az órán kiírt szavak megtanulása; a vers soronkénti megtanulása; írásbeli (fordítás); óra előtt ismétlés.	20'	Jó
8 Közepes	I	Orosz: Olvasmány, 10 sor	Szavak kikeresése, megtanulása; írásbeli házi feladat (szótani elemzés); olvasás és fordítás begyakorlása.	35'	Elégsé- ges
9 Jó	II	Történelem: Hosszú hadjárat. Várnai csata	Az anyag összefüggő elolvasása; tanulás fejezetek szerint térkép nélkül, halkán; felmondás, halkán.	35'	Jó
10 Jó	II	Kémia: Szén- hidrátok	Az anyag egyszeri elolvasása; a kémiai összefüggések, egyenletek gyakorlása (papíron); az anyag elmondása képletekkel együtt; óra előtt ismétlés.	45'	Közepes
11 Jó	II	Földrajz: Alföld, Duna—Tisza köze	Egyszeri olvasás; térkép segítségével az anyag elmon- dása, megakadásnál a könyv újra; óra előtti elolvasás.	25'	Jó
12 Jó	II	Fizika: Egyszerű gépek	Órai vázlat átismétlése, könyv nem; házi feladat elk., reggeli ismétlés.	20'	Jó
13 Jó	II	Német: Levél a DDR-ről (ford.)	Ismeretlen szavak kiírása; fordítás; tartalom saját szavaival; írásbeli házi feladat; szóismétlés óra előtt.	40'	Közepes
14 Jó	II	Állattan: Emlősök általános jellemzése	Oktatófilm felelevenítése; tankönyvi szöveg elolvasása; ismétlés a füzet vázlata szerint; a vázlat kiegészítése képekkel.	20'	Jéles

Sorszám Rendűség	Osztály	A feladat	A tanulás módja	Idő	Eredmény (éremjegy)
15 Jó	II	Orosz: Két író barátsága c. olvasmány fordítása.	Új szavak feldolgozása; fordítás; 12 új szó megtanulása; írásbeli feladat; óra előtti szóismétlés.	60'	Elég- séges
16 ?	II	Magyar: Kőlcsey élete, tanulmányai.	Anyag folyamatos elolvasása; vázlat alapján elmondás csendben; versek olvasása, verstanulás hangosan; óra előtt: versismétlés.	60'	Jó
17 Jó	II	Matematika: Exponenciális egyenlet.	Könyvből nem tanult; házi feladat elkészítése; óra előtt: példamegoldás ismétlése.	15'	Jeles
18 Kitűnő	III	Kémia: Az Alum. kohászata.	A magyarázat és a film felelevenítése; a könyv elolvasása; kém. reakciók értelmezése, megtanulása; reggeli ismétlés.	30'	Jeles
19 Jeles	III	Orosz: F fiatalok Leningrádban I.	Szókeresés; fordítás orosz—magyar; nyelvtani szerk. gyak. hangosan; írásbeli házi feladat; tartalom oroszul hangosan; reggeli ismétlés.	30'	Jeles
20 Kitűnő	III	Biológia: A minőségi jellegek öröklődése, Mendel-féle szabály ért.	Az órán tanultak a vázlat alapján; az anyag folyamatos elolvasása könyvből; a Mendel f. 3-as szabály megtanulása; általánosítás, mat. összefüggések; reggeli ismétlés.	45'	Jeles
21 Kitűnő	III	Latin: Vergilius, Aeneis fordítása.	Szókeresés; fordítás magyarra; Nyelvtani szerk. gyakorlása a nyelvtankönyv alapján; kiegészítő olv. a Római élet c. könyvből; a magyar ford. összefüggő elmondása; reggel: szavak szótári alakja gyak. és preparálás előre.	45'	Jeles
22 Kitűnő	III	Matematika: Ism. Szinusztétel levezetése ált. háromszögben.	Az órai magyarázat felújítása, átgondolása; szabály: mikor alkalmazzuk a szinusztételt; a tétel képletének szóbeli megfogalmazása; példa megoldása szinusz tétellel; reggeli rövid ismétlés.	30'	Jó

Sorszám Rendűség	Osztály	A feladat	A tanulás módja	Idő	Eredmény (érdemjegy)
23 Kitűnő	III	Fizika: Fogyasztók kapcsolata.	A feladat egyszeri elolvasása; a tankönyv szemléltető rajzainak értelmezése; a kapcsolási szabályok megtanulása; reggeli ismétlés.	35'	Jeles
24 Kitűnő	III	Földrajz: Hazánk közlekedése.	A könyv anyagának egyszeri el- olvasása; a földrajzi nevek megkeresése tér- képen; nemzetközi útvonalak, begyakorlá- suk térkép segítségével; reggeli ismétlés falitérképénél.	35'	Jeles
25 Kitűnő	III	Magyar: Gárdonyi: Egri csillagok.	A regényt előzetesen elolvasta; elolvasta a tankönyvben levő anyagot; kiemelte a regény jellemeit, fejlődé- süket átgondolta; eszmei mondanivaló, aktualitás; előzetes jegyzetei voltak.	50'	Jeles
26 Kitűnő	III	Történelem: 1848 bukásának okai.	Előző események felelevenítése; az anyag elolvasása, súlypontok a vázlat alapján; történelmi atlasz: csaták; átgondolás, önálló elmondás; reggeli ismétlés.	40'	Jeles
27 Közepes	IV	Történelem: A fa- sizmus kialaku- lása, hatalomra- jutása Németországban.	Bő vázlat ismétlése; filmek felelevenítése; könyv szövegének elolvasása 2-szer; elmondás vázlat segítségével; reggeli ismétlés.	60'	Közepes
28 Közepes	IV	Fizika: Mesterség- es radio- aktivitás.	A vázlat átnézése; könyv anyagának átolvasása 2-szer; az anyag felmondása önállóan; olvasás: Élet és Tudományból; reggeli ismétlés.	40'	Jó
29 Közepes	IV	Orosz: Az ifjú gárda.	Filmet látta, regényt olvasta; szókeresés, szótanulás; fordítás, nyelvtani gyakorlás; elmondás oroszul; reggel: szógyakorlás.	25'	Elég- séges
30 Közepes	IV	Matematika: Számfajok.	Az órai vázlat elolvasása; írásbeli: 2 példa; tankönyv anyaga egyszer; óra előtt ismétlés.	25'	Elég- séges
31 Közepes	IV	Magyar: Solohov: Emberi sors.	Filmet látta; a novella elolvasása; szöveggyűjtemény megfelelő részé- nek elolvasása.	90'	Közepes

Sorszám Rendfűség	Osztály	A feladat	A tanulás módja	Idő	Eredmény (éremjegy)
32 Közepes	IV	Latin: Tacitus: Annales.	Szavak kiírása; a fordítás elkészítése; a Római élet c. könyv megfelelő részének tanulmányozása; ism. ford. és szavak gyakorlása.	30'	Közepes
33 Közepes	IV	Biológia: Micsurin munkássága.	A vázlat áttanulmányozása; a könyv anyagának 2-szeri el- olvasása; az Élet és Tudomány ajánlott cikké- nek elolvasása.	60'	Közepes

Végül legalább egy felszólalással utalni szükséges a tanulásra fordított időnek más időt lekötő tevékenységekkel való viszonyára. Egyes tanulók túlterhelését ugyanis a tanuláson felüli sokféle elfoglaltság teszi veszélyessé.

Kollégiumi igazgató : Előfordult, hogy a kollégiumban levő tanuló stúdiumideje alatt egyéb iskolai vagy iskolán kívüli elfoglaltsága miatt nem volt képes a legjobb szándéka mellett sem napokon, sőt heteken keresztül óráira felkészülni. Egy harmadikos diák elfoglaltságai például a következők voltak: mindennap délelőtt 8-tól 14-ig iskola, 14-től 15-ig ebéd és rohanás vissza: hétfőn Kilián-próba este 7-ig; kedden különböző szakköri elfoglaltságok; szerdán sportedzés vagy részvétel mérkőzéseken; csütörtökön iskolai ünnepély vagy más rendezvény előkészítése; pénteken ismét valamilyen szakkör . . . Szombaton ez a tanuló kétségbeesve mutatja a beírt egyeseket. Pedig képességeinél fogva négyes-ötös tanuló lehetne . . . Ha a tanuló becsületés, akkor este hét óra után kezd tanulni 9—10 óráig, esetleg lopva még tovább is, s ezzel megszegi a kollégiumi élet rendjét, ami büntudattal járhat. Egybevetve most már az egészet: a gyenge tanulmányi eredményt, a kollégium rendjének, fegyelmének megsértését és még sok mást, az ilyen többletfeladatok elvégzésének nehézségei odavezethetnek, hogy a tanuló vagy idegösszeroppanást kap, vagy pedig felelőtlenül válik önmagával szemben, nem a képességeinek megfelelő eredményt ér el akaratán kívül . . .

c) A külső segítség szükségessége

Hogy a pedagógusi vezetéssel a napközitthonokban, középiskolás tanulószobán vagy diákotthonokban előkészülő tanulók az órákra való felkészüléshez milyen mértékben szorulnak külső segítségre, abból bizonyosan következtetni lehet arra, mennyire képesek megbirkózni a tanulók általában munkájuknak ezzel a részével. Természetesen nem lehet azt mondani, hogy valahányszor a tanulók nem képesek önállóan — segítség nélkül — eredményesen felkészülni egy tanítási órára, az előzetes tanítói vagy tanári munka nem volt megfelelő; valószínűleg kikerülhetetlen is, ha csak minden egyes házi feladatot nem mérünk előzetesen az egyes tanuló teljesítőképességéhez, hogy egy-egy tanuló ne szoruljon segítségre. Ha azonban sok tanulónál gyakori esetről van szó, akkor nemcsak a házi feladat pedagógiai indokoltságát és célszerűségét kell kétségbevonni, hanem rámutathatunk a túlterhelés egyik igen jelentős tényezőjére is, amely

magával hozza az ilyen feladatra pazarolt aránytalanul sok időt, a sikertelenség nyomasztó érzését, a szorongást az eredménytelenség következményeitől, vagy a lemondást az önálló munkáról.

A megkérdezett pedagógusok a helyzetet hozzánk hasonlóan ítélik meg: *Napköziotthon-vezető*, I. osztály: Nem minden esetben javítják a helytelen vonalvezetést, betűalakítást ... A tollbamondást nem javítja a nevelő (Ujból leírni!) ... Hibajeleket használ ... 90%-ban segítséget igényelnek a tanulók a fenti házi feladatok készítésében ... A számtani házi feladat nem egyszer meghaladta a gyermek teljesítőképességét, erejét. II. osztály, nyelvtan: Kellő előkészítéssel is csak nevelői segítséggel tudták elkészíteni a feladatot. II., III., IV. osztály: Segítség nélkül sok esetben nem tudták elkészíteni a tanulók a házi feladatot ...

Napköziotthon-vezető, I—IV. osztály: A házi feladatokat mindig megfelelő előkészítés, magyarázat után kapják a tanulók. Nem mindig tudják elvégezni a feladatokat. A legtöbb segítséget a számtannál, mértannál igénylik.

Napköziotthon-vezető, I. osztály: Az olvasásnál a külső segítség a gyakoroltatás. A számtanban lényeges külső segítségre volt szükség a 20-as számkör első 5 órája idején. A 10-es átlépésnél már csak irányításra csökkent a segítség. Ugyanez volt a helyzet a szöveges és zárójeles feladatok megoldásánál is. Viszont a római számoknál korrepetálásra is szükség volt. II. osztály: A II/b. lényeges és állandó külső segítséget, gyakran korrepetálást igényelt, a II/a. osztályban csak irányításra volt szükség. III. osztály: Olvasás: Két tanuló állandó korrepetálásra szorult; helyesírás: végig kellett külső segítség; nyelvtan: 15 tanuló közül csak 4 nem kívánt külső segítséget; számtan: versenyfeladatokat oldottak meg, így sikerült részben pótolni a hiányos ismereteket.

Napköziotthon-vezető: Az osztály fele vagy jobb esetben negyedrésze nem tudja az anyagot a tanítási órán elsajátítani. Ezen tanulók részére szükséges mankó a napközi otthonos korrepetálás.

Napköziotthon-vezető, III. osztály: A tanulók a házi feladatokat a kellő előkészítés után kapják: a tanítási óra végén az osztálytanító a feladott lecke elkészítésének módját, menetét a legtöbb esetben egy-egy tanulóval megkérdezi. Ennek ellenére a napközis gyermekeknek elég gyakran kell segítséget adni a házi feladatok elkészítésénél.

Napköziotthon-vezető: A tanulók a házi feladatokat (szóbelit-írásbelit) a megfelelő előkészítés után kapják ... mégis szinte mindennapos, hogy a tanulók segítségért fordulnak a nevelőhöz. Elsősorban olyan tantárgyaknál, ahol írásbeli feladat is van (magyar irodalom, nyelvtan, számtan-mértan, orosz).

Napköziotthon-vezető: A földrajz és növénytan tanulásánál nehézséget okozott az, hogy a tanulók a munkát vázlatírással kezdték; az iskolában a nevelő által a táblára írt vázlatot csak az egészen kiváló képességű tanulók írták le, s a többieknek ezeknek a munkáiból kellett dolgozniuk.

Kollégiumi főhiv. nevelő: Megfigyeléseim nemcsak a helyi kollégiumból, hanem a megye több vidéki kollégiumából származnak ... Több helyen és többször előforduló eset, hogy a szóbeli és írásbeli feladatokat a tanulók nem elégséges előkészítés alapján kapják. Ilyen esetekben a tanulók kis százaléka verítékezik, majd segítség után futkos, míg végül sikerül a feladatot megoldani; ez sok időbe kerül, más tárgyak tanulására kevés

idő jut. A tanulók nagy százaléka nem törődik a nehézségekkel: „Majd lemásolom!” — mondja.

Kollégiumi mellékhev. nevelő : Kb. 80 tanuló munkáját van alkalmam nap mint nap megfigyelni ... A jó felkészültségűek örömmel és hamar végzik el a házi feladatot ... Ezek feladat-megoldó munkáját végigkísérik néhányan, majd maguk újabb segítség nélkül dolgozzák ki a feladatot. Van eset, hogy egy-egy csoport együtt dolgozik, és így a feladat kidolgozása nem a megkívánt önálló, hanem közös munka eredménye. Lélek és értelem nélkül sokan másolnak.

Diákotthoni-vezető : Nehézségeikben a tanulók sok esetben oly módon keresnek megoldást, hogy közösen oldják meg a példákat. A legjobb matematikus magyaráz, a többi figyel. Segítséget ad ugyan ez a mód azoknak, akik magukban nem voltak képesek eljutni az eredményhez, de nem önerőből való célhozjutás ez. Ilyen munkát nem engedélyezhetünk rendszeresen a tanulóknak. ...

Diákotthon-vezető, I. osztály: A tanulók csak a matematikában szorulnak segítségre, nem tudnak önállóan elindulni a példamegoldásnál, illetve nem látják, milyen lépéssel lehet továbbhaladni. *II. osztály*: A kitűnő, jeles és jó rendűek általában egyénileg oldják meg a feladatokat, a közepes és ennél gyengébb tanulók a matematika és a fizika feladatoknál segítségre szorulnak ... Több közepes tanuló, továbbá az elégséges és még gyengébb tanulók csak segítséggel képesek gyakorolni a feladatmegoldást, mert állandóan megakadnak, még ha ismerik is az alapvető tényeket. *III. osztály*: A feladatok elvégzésénél jobb tanulóknak nincs szükségük segítségre. Közepesrendűektől lefelé a matematika és a fizika feladatok megoldásához segítségre van szükség ... Nehézséget jelent a biológiában a tankönyv bonyolult szövegezése. Az anyagrészt elmondása a megértés után többnyire teljes átfogalmazást igényel. *IV. osztály*: A feladatok megoldásában a reál osztályosok nem szorulnak lényegesebb segítségre; a humán osztályosok közül inkább a gyengébb tanulók nem tudják a matematika és főleg a fizika példákat önállóan megoldani.

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : A fiúk ... csak a legritkább esetben kérnek segítséget, a lányok ... gyakran kérnek segítséget. *Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus* : Matematika: A tanulószobán megengedjük, hogy egy-egy nehezebb feladatot közösen oldjanak meg a táblánál ... A tanulók különösen a matematika-korrepetálást igénylik.

Kollégiumi mellékhev. nevelő : Nem minden esetben kapják a tanulók az írásbeli házi feladatot elégséges és alapos előkészítés alapján. Csak a jobb tanulók birkózhatnak meg velük lényegesebb külső segítség nélkül.

Diákotthon-vezető: A nehezebb házi feladatok megoldásában a gyengébb tanulóknál a csoportvezető (vagy jobb tanuló) a szabadidő során segítséget nyújtott. Az I. osztályosok általában gyenge matematikai képességgel kerültek a középiskolába, rendszeres korrepetáláson vettek részt ... A német nyelvtani anyag tanulása során szóbeli segítség kell a helyes fordítás, elkészítéséhez.

Diákotthon-vezető : 5 tanuló 2—2 felkészülését figyelte meg. A 10 esetben 3-szor van szó külső segítség igénybevételéről.

Gimnáziumi tanár : Az a pedagógus, akinek 33 tanuló tanulási módjára, idejére, eredményére kiterjedő megfigyelését előbb már közöltük,

56 tanuló összesen 121 előkészüléséről készített feljegyzést, kiterjeszkedve a külső segítség igénybevételének mértékére. Lapjait táblázatban összesítettük:

Tárgy	Osztály	A tanulók száma	Átlagos idő	Eredményes		Részben eredményes segítséggel	Nem készült el
				segítség nélkül	segítséggel		
Magyar	II.	8	25'	8	—	—	—
Orosz	I.	10	15'	8	2	—	—
	II.	12	23'	8	4	—	—
	III.	5	26'	3	2	—	—
Német	II.	12	27'	6	4	2	—
	III.	10	19'	8	1	1	—
Latin	I.	6	10'	6	—	—	—
Fizika	III.	9	45'	3	—	4	2
Kémia	I.	6	8'	6	—	—	—
Matematika	I.	15	20'	7	6	2	—
	II.	16	33'	9	2	5	—
	III.	12	35'	5	2	3	2

Az a tény, hogy a szervezeten folyó előkészülés közben a pedagógusok tapasztalata szerint is az iskolázás szinte minden fokozatán a tanulók tetemes hányada szorul külső segítségre, nagy valószínűséggel általánosítható az összes iskolásokra, tehát azokra is, akiknek ilyen külső segítség igénybevételére nincs lehetőségük. A túlterhelés szempontjából ennek a ténynek a vizsgálatát kell a legnagyobb türelemmel tovább folytatni, hogy komoly érdekek kockáztatása nélkül lehessen megtalálni a tanuló számára még elviselhető megterhelés módját és mértékét.

Sajátos érvelése miatt iktatjuk ide ennek a pontnak a befejezéseképpen a vizsgálatban közreműködő egyik pedagógus ítéletét:

Kollégiumi igazgató: A 45 perces órák, valamint a tananyagcsökkentés igen nagy feladat elé állítják a szaktanárt. Igen begyakorolt tanárnak kell lenni ahhoz, hogy e kettős feladat megoldásán túlmenőleg maradjon idő a tanítási órán a házi feladatok kiadása előtt ... alkalmas példák begyakorlására. Ezért ... a házi feladatok elkészítése igen komoly feladatot jelent az amúgy is kevés idővel rendelkező tanulónak. Ezért fordul elő, hogy a házi feladatot egymásról lemásolják, begyakorlás nélkül, értelem nélkül és a lemásolt példák hibáival együtt. Ebből adódik, hogy a magyar házi feladatok hemzsegnék az azonos nyelvtani hibáktól. A matematikai házi feladatok megértése különösen az elsősöknél, de még a másodikosoknál is egyenlő a nullával, a tanulóknak fogalmuk sincs arról, mit másolnak le. A házi feladatnak adott különböző szakrajzok elkészítése egyenesen katasztrofálisan hat más tantárgyakra az elkészítés ideje alatt. Volt olyan szakrajz, amelyet ugyan háromhetes határidővel adtak ki elkészítésre ... a nevelőtanár és a szaktanár ezt nem beszélték meg közösen, a tanuló elhallgatta, és az utolsó három nap alatt szinte semmit sem csinált, csak ezt a rajzot, nehogy egyest kapjon. Arra ugyan nem kapott elégtelent, de más tárgyakból — háromból, négyből — igen...

d) *A feladatok elosztásának egyenletessége*

A munka olyan tervezése, hogy a tanulókra egy-egy napra lehetőleg egyező megerőltetést és időbeli lekötöttséget igénylő feladatok essenek, bizonyosan nem könnyű. Mint követelményt azonban mégis mindig újból meg kell fogalmazni, hogy minden befolyásoló tényező együttműködése útján folyton közelebb kerüljünk a tanulmányok ilyen módon történő szervezéséhez.

A vizsgálatban részt vevő pedagógusok közül ezt a problémát viszonylag kevesebben érintik. Minthogy gimnáziumokban működő pedagógusok fogalmazzák meg a legtisztábban, ebben a pontunkban az ő megállapításait vettük előre, az általános helyzetrajzokból haladva az elég kevés konkrét tény megemlítése felé.

Kollégiumi mellékhivatású pedagógus : A feladatoknak a tanulmányi időre eső egyenletes elosztása nagyon nehezen megvalósítható feladat. Mivel az otthoni munka kitűzése több tanár feladata, ezért csak szigorú együttműködésük valósíthatná meg az egyenletes elosztás ésszerű követelményét. Ugyancsak a szoros együttműködés eredményezhetné, hogy az írásbeli feladatok gondos elkészítése ne haladja meg azt az időt, amelyet a tanuló a többi tárgyra való előkészítése mellett a szóban forgó tárgyra fordíthat. Javaslat: Célszerűnek tartanám, hogy az igazgató vagy megbízottja napról napra minden osztály egy-egy tanulójának kikérdezése útján adatokat gyűjtene az aznapi szóbeli és írásbeli munkák elvégzéséhez szükséges idő megállapítása céljából. Ehhez hozzászámítva azt az időt, amit iskolai közösségi, tágabb értelemben társadalmi, KISZ, sport és egyéb tevékenységekre fordít a tanuló, intézkedjék a helyes összehangolásra, és a helyi és vidéki tanulókra nehezedő társadalmi munkák arányos elosztására vonatkozóan. Az egészséges fejlődés veszélyeztetésével engedhető csak meg a napi 12–13 órás elfoglaltság... Vidéken... nehéz a társadalmi munkák arányos elosztása. Ennek nagyobbik részét a kollégisták és a helyben lakók végzik ilyen szempontból előnyös helyzetük miatt...

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : A házi feladatok mennyiségi elosztása az 5 + 1-es típusból és a gyakorló jellegből kifolyóan nem mindig a legjobb. Egyes osztályoknak gyakran van ún. nehéz napjuk. Magyar, matematika, kémia, orosz egymás után az órarendben, valamennyiből írásbeli feladat is. Így a tanulószobán legfeljebb három tárgyból készülnek fel elfogadhatóan a délután folyamán a tanulószobai foglalkozás idején. Különösen nagy volt a tanulók munkatorlódása az ismétlések idején, amikor szempontok szerint ismételték ugyan, de még a kitűnőrendű tanuló sem lett kész az anyag átismétlésével a másnapi órákra...

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : A szaktanárok a tananyagot általában a központi utasításnak megfelelő beosztás szerint dolgozzák fel, s csak kevesen merészkednek attól eltérni. Nagyobb szabadságot kellene adni a szaktanároknak a tananyag beosztására, és annak a munka folyamán való módosítására. Az osztályok összetétele szerint az egyes anyagrészek megtanulásához más-más időre van szükség. Különösen vonatkozik ez a matematika, a fizika, valamint az idegen nyelvek tanítására. A tanulószobai tapasztalatok alapján próbálkoztunk az egyes osztályokban tanító kartársakkal összehangolni a munkaütemet úgy, hogy a tanulók túlterhelését elkerüljük, ez azonban elég nehezen ment, mert ha

egyik tárgyból csökkentette a szaktanár a feldolgozott anyagot, ezt az elmaradást a későbbiek során nehezen tudta pótolni.

Kollégiumi főhivatású nevelő : ... sokszor előforduló eset, hogy öt óra is kevés a rendes felkészülésre. A rossz órarend még csak tetézi az ilyen hibákat...

Gimnáziumi tanár : Megemlítem még a tanulás módjánál, hogy nálunk is van hajrá! Nem havonta, hanem negyedévenként. A bizonyítvány minősége fokozottabb munkára készíttet nevelőt és tanulót egyaránt. A nevelő ijesztgeti a tanulót a jeggyel, a szülő a rendelkezésére álló helyes vagy helytelen eszközökkel és eljárásokkal...

Az egyik vidéki gimnáziumi tanulószoba vezetője kikérdezte a tanulószobába rendszeresen járó leánytanulókat a feladatok egyenletes elosztására vonatkozóan. A feleletek megnyugtatóbbaknak látszanak, mint a pedagógusok tapasztalatai.

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus, I. osztály: A feladatok elosztása a tanulmányi idő folyamán általában egyenletes, de ritkán fordul elő (egy-két tanuló szerint) aránytalan lecke feladás is (magyar, földrajz) ... az évvégi időszakban az ismétlések megkezdése előtt kellett egy-két tárgyból a szokottnál több leckét felvenniük. II. osztály: Az egyenletes feladatosztásnál az órakiesés jelent zökkenőt. Ilyenkor előfordul, hogy dupla adagot kell elvégezniük valamely tárgyból ... Egy-egy negatív vélemény a II/c és a II/a osztályban hangzott el. Egy tanuló a II/d osztályban a földrajz és a kémialeckék elosztását kifogásolja ... III. osztály: A feladatok elosztása a tanév folyamán általában egyenletes volt. A kémia- és a történelem leckéknél fordult elő aránytalanság. IV. osztály: A feladatok elosztását egybehangzóan egyenletesnek találták ... (Ugyanabban a jelentésben a tanulásra fordított napi idő: I. o. $2\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$, II. o. 3 — $4\frac{1}{2}$, III. o. $2\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$, IV. o. legalább napi 5 óra).

Az általános iskolai napközitthon-vezetők között is van olyan, aki általánosan nyilatkozik, kedvezően vagy kedvezőtlenül. Példák:

Napközitthon-vezető (felső): A szóbeli és írásbeli feladatok egyenletesen vannak elosztva a tanév folyamán. Az írásbeli és szóbeli feladatok viszonya általában jó...

Napközitthon-vezető (felső): A felsőtagozaton tanító nevelők nem hangoztatják össze az írásbeli feladatok kiadását. Így azután előfordul az, hogy a tanulók a délutáni napközis foglalkozáson nem csinálnak mást, mint az írásbeli feladatot ... a szülők ... abban a tudatban vannak, hogy gyermekük a napköziben minden feladatát elvégzi úgy, hogy otthoni tanulásra már nincs szükség. Koránt sincs azonban ez így, különösen a felső tagozatos tanulóknál...

Az általános iskolákban működő pedagógusoktól vázolt, a feladatok megosztásának egyenlőtlenességét bizonyító esetek igen gyakran nem a munka megosztásának tervszerűtlenségét vagy rossz tervezését bizonyítják, hanem a megterhelést erősen fokozó tantervi, tankönyvi vagy időrendi tényezők következményeit emelik ki. Minthogy ezeket az 1—3. vizsgálati kör anyagának feldolgozásakor előreláthatóan elemezzük, itt csak egy-két tapasztalatot veszünk át példaképpen:

Napközitthon-vezetők (alsó): Megfigyelésem szerint a tinta használata még decemberben korai ... A nagybetűk ismertetése után áprilisban a kisbetűk ismétlésénél megfelelőbb lenne a bevezetése ... a tintával való

írás olyan nehézséget jelent a tanulók számára, hogy az írásbeli feladatot aránytalanul hosszú idő alatt készítik el . . . Sok gondot okozott számomra az a tény, hogy a II/b osztály tanulói lényegesen gyengébb adottságokkal rendelkeznek, felkészültségük is kisebb, mégis tárgyanként mégegyszer annyi írásbeli feladatot kaptak, mint az a) osztályosok. A feladatok túlzott mennyisége a munka minőségének rovására ment. Észrevételeimet közöltem az osztályt tanító kartárssal. A válasza az volt, hogy ő évek óta ilyen mennyiségű feladatot szokott adni. Emlékeztettem őt, hogy az előző osztály jó képességű tanulói megoldották az ilyen mennyiségű feladatokat, viszont a jelenlegi tanulók számára ez túlterhelést jelent. Hospitálása során az osztályt tanító kartárs saját szemével láthatta, hogy a többi tanulót már ellenőrzöm, s az övéi még mindig nincsenek készen. Egy keveset csökkentett a házi feladatok mennyiségén, de ez olyan lényegtelen volt, hogy az írásbeli feladatok elkészítése a jövőben is az olvasás gyakorlásának rovására történt, és aránytalanul sok időt vett igénybe a tanulásra szánt időből . . . (Egy harmadik osztályban) a nevelőnek az volt a módszere, hogy az írás, fogalmazás és nyelvtan feladatokat egy nappal előbb beszedte, mint az órarendszerinti óra volt, s a tanulók a tanítási órán a már kijavított füzeteket kapták kézhez. Ez abból a szempontból jó volt, hogy a nevelő minden egyes feladatot átnézett és javított, de azzal a hátránnyal járt, hogy hétfőn, szerdán és pénteken aránytalanul torlódtak az írásbeli feladatok. Ez a munka tartalmára és külalakjára káros hatással volt . . . (Egy negyedik osztályban) a nevelő elégséges tapasztalati anyag alapján adta fel a házi feladatot. Mégis azt kellett tapasztalni, hogy önállóan a IV. osztályosok — még a legjobbak sem — képesek az összetett feladatokat megoldani . . . A tanterv ezt mondja (96. l.): („Meg kell kívánni) . . . a szöveges feladatok megoldásában . . . a megoldás menetének önálló indokolását összetett feladatok esetében is”. Ezt a tantervi célt nem lehet megvalósítani . . . A példákat napközi-seink sem tudták megoldani, menetükben mindig volt valami változás, és erre nekem mindig figyelni kellett, mert a tanulók nem tudták az esetenkénti változásokat figyelemmel kísérni. Szülő pedig — legalábbis falun és zömmel — képtelen segíteni, és a gyermek elmarad.

e) *A tanulók tanulási módja*

Ebben a pontban nyílik lehetőség arra, hogy az eddig szenvedő alanynak tekintett tanulót — valamilyen mértékben — aktív tényezőnek is bemutathassuk saját élet- és munkarendje kialakításában, ha nem is kerülhet sor arra, hogy kellő alapossággal foglalkozzunk olyan tényezők hatásával, mint a tanuló beállítottsága az iskolai munkához, magával szemben támasztott igénye, törekvése a megértésre és a jó teljesítményre, törődése a munkának szentelt idő gazdaságos beosztásával, összeszedett erővel történő felhasználásával. Problémáknak ez az oldala sokszor marad homályban abban az összefüggésben, amelyben most tárgyaljuk, holott mind a szülők, mind a pedagógusok sokat tehetnek annak érdekében, hogy növeljék a pihenésnek szentelhető időt a tanulmányi eredmény kockázatát nélkül, sőt talán javulásával. Az adatokat szolgáltató pedagógusok nagy része tisztán látja, hogy idejében nyújtott segítsége hézagpótló lehet a tanuló számára. Összeállításunkat itt úgy szerkesztettük meg, hogy előrevettünk egy, a tanulók munkáját általánosan jellemző meg-

állapítást, utána felfelé menően közöljük a tanulók tanulási módjára vonatkozó megfigyeléseket.

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus: A (gimnáziumi) I—IV. osztályos tanulószobások problémáinak ... vázolósa után le kell még szegezni néhány figyelemre méltó tényt. Főként azt, hogy ami az idő jó kihasználását illeti, a tanulók (főleg az első, de részben a második osztályosok is) a tanulószobai szorgalmi időt, sőt bizonyára az otthon tanulásal töltött időt sem használják fel helyesen. Így a tanulással töltött órák sok esetben nem kizárólag és nem intenzíven telnek el tanulószobán... Sok tanuló megelégszik elért rendűségével, bár javíthatná, ha szokott tanulási idejét komolyabb tanulószobán töltötte...

Napköziotthon-vezető (alsó): A napköziotthon első csoportjára (I—IV.), 30 tanulóra terjedt ki megfigyelésem. A gyermekek túlnyomó része az írásbeli feladatok elvégzése után azt hitte, hogy más tanulnivalója nincs. Az olvasás gyakorlására, a nyelvtan megtanulására külön kellett őket figyelmeztetni... Az I. osztályos tanulók fele kívülről tanulta meg már otthon a feladott olvasási anyagot. Ezeket mindig úgy kellett olvastatnom, hogy egy-egy szót mutattam nekik össze-vissza az olvasmányban; ilyenkor tűnt ki, hogy némelyik a betűket sem ismeri...

Napköziotthon-vezető (alsó), I. osztály: Miután rátértek a gyakorlási időszakra, már inkább mesekönyvből olvastatok, mert a tankönyv kis olvasmányait a tanítási órák alatt megtanulták félig-meddig kívülről. S ez zavarólag hat rájuk, a rokonértelmű szavakat következetesen felcserélik...

4 általános iskolai tanítónő közös anyagából, I. osztály: Mese, játék, közös munka elősegíti a bevést. II. osztály: Közös verstanulás jó eredményt hozott. III. osztály: Előzetes megfigyelési feladatokkal előkészített, közös munkával feldolgozott anyag gyenge tanulóknál is jó eredményt hozott. IV. osztály: Tanulóim nem minden esetben tudnak olyan napi beosztást készíteni, hogy ugyanabban az időben végeznék el a napi tanulásukat. Decemberig befejezett szülői látogatásaim alkalmával megbeszéltem a tanulás módját...

Napköziotthon-vezető (alsó), III. osztály: Gyakori jelenség, hogy a nyelvtani meghatározás és az annak gyakorlására adott írásbeli feladat kapcsolatát a gyermek nem látja. Ez többek között abban mutatkozik meg, hogy még olyan esetben is az írásbeli munkával akarja kezdeni napi előkészülését, amikor az írásbeli elkészítése előtt a nyelvtani szabályt, meghatározást kell előbb jól megérteni...

Napköziotthon-vezető (alsó): A tanulás módjáról megfigyeléseimet 35 fős napközis csoportnál gyűjtöttem. A csoportban III—IV. osztályos fiúk és lányok vannak. A tanulóknál általánosnak mondható, hogy a tanulás legeredményesebb formáit nem ismerik. Az alább felsorolt tapasztalatokat szinte minden évben megismételve látom napközis csoportom új tagjainál: a) A tanulók mereven elválasztják egymástól a szorosan összetartozó írásbeli és szóbeli leckeiket. Ez különösen a megtanulandó nyelvtani szabályok és az azok gyakorlására adott írásbeli feladatok szétválasztásánál mutatkozik meg. b) A tankönyvből tanulandó szóbeli lecek feldolgozásánál nem használják azokat a kiegészítő segédleteket, melyeknek használata tanulásuk eredményességét emelné (ilyenek az osztályban a tanítási egység feldolgozásánál írt vázlatpontok, vázlat-

szavak; földrajznál a munkafüzetbe általuk végzett bejegyzések, gyűjtőgetések; a lakóhelyismeretnél a helyi vonatkozású adatok; a térkép stb). c) Az egyes leckéket szakaszonként tanulják, de az egyes egységeket már önmaguktól nem kapcsolnák össze. A megtanult részek között az összefüggéseket — éppen a túlzott részekre bontás miatt — alig látják. d) Legtöbb bizonytalanság, szélsőség a IV. osztályos földrajztanulásnál mutatkozott ebben az esztendőben. Két típust figyelhettem meg: az egyikbe tartoztak azok a tanulók, akik igyekeztek mindent szóról szóra megtanulni. Ha egy mondat vagy egy szó kiesett az emlékezetükből, akkor az egész tájegységről, amelyről tanultak, jóformán semmit sem tudtak elmondani. A másik csoportba tartoztak azok, akik csak az egyes leckék végén levő kérdéseket olvasták el. Ha ezekre az órán hallott magyarázattól feleletet tudtak adni, akkor már a feladott leckét nem is akarták elolvasni. e) Nem lehet helyesnek tartani azt a módot, ahogyan a tanulásra fordítandó idővel a legtöbb tanuló gazdálkodik. A tanulást — ha magukra lennének hagyva — legtöbbször a legkönnyebb munkával kezdenék (pl. a színezéssel a földrajzi munkafüzetben). A legtöbb figyelmet és időt igénylő munkát a tanulási idő végére hagynák . . .

Napköziotthon-vezető (IV–VIII. o. leány): Tanulóim az értelem nélküli magolásra hajlamosak . . . Követelményeim: A napközi otthonban tévszerűen kell tanulni; az írásbeli leckéket nem elkülönítve a szóbeliektől; nem engedem meg a szószerinti leckefelmondást (kivétel a vers, szabály). Valótlant állítanék, ha azt mondanám, hogy minden tanulóm sikeresen végzi így munkáját . . .

Két *napköziotthon-vezető* (felső) közös anyagából: A falusi gyermekeket — sajnos — alig engedik tanulni. Kevés, aki tanul, és ezek is igen gyakran esnek a magolás hibájába. Ez főleg a lányokra vonatkozik. Az a tapasztalatom, hogy a lányok év közben tudják jobban az anyagot, a fiúk pedig az évvégi összefoglalások alkalmával jobban át tudják tekinteni, jobban látják az összefüggéseket . . . A fiúk és lányok tanulási módja között óriási a különbség. A fiúk keresik az anyagrészek közti összefüggéseket, az órákon figyelnek, a hallott magyarázatra támaszkodnak, így felelnek, de otthon nem nagyon tanulnak. A lányok órán nem figyelnek, otthon magolnak — már azok, akik tanulnak —, év végére elég zavaros kép marad meg bennük . . .

Napköziotthon-vezető (felső): Az V. osztályban a tanév elején a legtöbb tanuló percek alatt hajlandó „elvégezni” a napi munkáját. Kijelentik, hogy tudják a leckét, de ha számot kell adniuk, az ellenkezőjéről győződik meg az ember. Amit az anyagrészből elmondanak, az legfeljebb egy-két lényegtelen rész. Nem ismerik a tanulás módját, nem tudják megkülönböztetni a lényegest a lényegtelentől . . . Tapasztalatom szerint ilyenkor az egyénnel külön vagy egész kis csoportokkal kell foglalkoznunk. Így ismerjük meg, milyen módon sajátítja el a tanuló a legeredményesebben az anyagot (egyben vagy részletekre bontva, csendben vagy a szavak halk kimondásával stb.). Ezen a módon kell megmutatni a lényeges elkülönítések módját a lényegtelentől . . . sokat jelent ilyenkor az önbizalom fokozása, az értékelés . . .

Napköziotthon-vezető (felső): Megfigyelésem szerint a tanulók a következő módokon tanulnak: Többségük órarend szerinti sorrendben tanul. A jobb tanulók a nehezebb tárgyakat tanulják előbb, később a könnyebbeket.

Általánosságban előbb az írásbelit, utána a szóbelit; megfigyeltem, hogy az írásbelieket, de különösen a számtant minden előtanulás nélkül szeretik elkészíteni, és ez az oka a sikertelenségnek. A megfigyelésből levonva a tanulságot, megbeszéltük a tanulókkal a tanulási rendet...

Napköziotthon-vezető (felső): Évek óta keresem azt a leghelyesebb utat, mely az alsótagozat túlnyomóan írásbeli munkájából átvezet a felsőtagozaton tanuló növendékek alaposabb, tudatosabb és logikusabb önálló munkájához: ezt a szóbeli és írásbeli feladatok egységében látom... Ebben a tanévben nem értem el azt az eredményt, melyet szerettem volna. Ennek oka egyrészt a napköziotthonon belül, másrészt a tantestületen belül keresendő. Nincsenek egységes követelményeink, nem vagyunk következetesek a munkában.

Napköziotthon-vezető (felső): Az írásbeli feladatok megoldása — különösen a számtannál — nem mindig önállóan történik. Azok a tanulók, akik az órán nem figyelnek, szívesen másolják le az írásbeli feladatot. Szóbeli tanulásuk sem megfelelő. Általában az anyag elolvasásában, jobb esetben olvasgatásában merül ki. Ajánlott módszerem: Először olvassa el ki-ki az anyagot egyszer. Értse meg, értelmezze, állapítsa meg magában, miről szól. Azután részenként, szakaszonként tanulja meg úgy, hogy először olvassa el a bekezdést lassan, értelmesen, majd próbálja meg elmondani. Ha egyszeri kísérlete nem sikerül, akkor többször teszi ezt. Miután szakaszonként végigtanulta az anyagot, meg kell állapítania s rögzítenie kell az anyag logikai vázát, vagyis azt, hogy az egyes bekezdések anyaga hogyan következik egymás után. Ez mintegy vázlatát adja az anyagnak. Ezután összefüggően — elejétől végig — el kell mondani az anyagot... Itt kívánom megjegyezni, hogy a tanulás sikertelenségének egyik főoka sok esetben a tanulók nem megfelelő olvasási készsége...

Napköziotthon-vezető (felső): Tanulóit három csoportban vizsgálja: akik a tanuláért és tudásért tanulnak; akik kényszerből tanulnak; akik nem tanulnak. Egy megállapítása: Előfordult olyan eset, hogy a kényszerből tanuló gyermek kimondhatatlan kínok között bemagolta az anyagot. Kísérletképpen írásban feleltettem, amikor is az egész szövegrészt leírta szinte hiba nélkül. De másnap ugyancsak kísérletkénti feleltetéskor egyetlen ép mondatot nem tudott elmondani az anyagból...

Kollégiumi igazgató : ... tipikus eset a magolva, szájközve tanuló. Az e típusba tartozók idejük nagy részét tanulással töltik, s mégis, mikor felelniük kell, a legnagyobb zavarban vannak, nem látják az anyag logikai összefüggését, képtelenek értelmes feleletet elmondani. Eljutnak az érettségig is, a lehető minden segítséget megadjuk nekik, mégis feleletük teljesen könyvszerű...

Kollégiumi mellékhivatású pedagógus : A tanulók zömének tanulási módja a matematikában nem megfelelő, mert nem élményszerű... Az elméleti levezetéseket megnézik a füzetben, a legkritkább esetben a tankönyvben, végigkövetik a tanár vagy a tankönyvíró gondolatmenetét — a legjobb esetben —, de maguk nem vállalkoznak önálló munkára. Nem vállalkoznak arra, hogy visszaemlékezve a tanóra tanítási anyagára, saját erejükből maguk, élményszerűen jussanak olyan eredményekre, amelyeknek megtalálásával zárták az órát. Így a tananyag az élményszerűség — az önálló hozzáadás — kikapcsolása következtében felületesen rögzített marad...

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : Megtanítani a tanulókat tanulni . . . Különösen nehéz dolgunk van ezen a téren az I. osztályos tanulókkal, akik szinte kivétel nélkül az írásbeli feladatok egymásutáni elkészítésével kezdik a tanulást. Sok küszködés után tudjuk csak rávezetni őket, hogy tárgyanként a szóbeli feladatot kell megérteniük és megtanulniuk, s azután könnyen elvégezhetik az írásbeli feladatokat. . . Nehezen tudjuk rávezetni őket arra is, hogy szinte minden tantárgy alapos elsajátítása más és más tanulási módszert igényel. A tanulók nagy része hajlamos a magolásra. Tanulási módszerük az, hogy a leckét szakaszonként tanulják (az egész megértése nélkül), és a végén elejétől végig elmondják. Ez ellen a módszer ellen egyöntetűen harcolunk, szinte együtt tanulunk a tanulókkal, míg megtanítjuk őket arra, hogy kell kiszedni egy leckéből a lényegét, és hogyan kell e köré csoportosítani a mondánivalót. Igyekszünk rászoktatni őket, hogy egyszeri, kétszeri elolvasás után rövid feljegyzésben rögzítsék a lényegét, s utána próbálják magukban elmondani a már alaposan megértett leckét. Akik meghallgatják és követik útmutatásainkat, rövid idő alatt szép haladást érnek el. Sajnos, minden erőfeszítésünk ellenére is csak a tanulók kb. felét tudjuk rászoktatni arra, hogy akkor is így tanuljanak, ha csak a maguk erejére támaszkodhatnak. Az írásbeli feladatok elkészítésénél a következő rend betartását kívánjuk meg: *magyar fogalmazás* : először gondold meg, miről akarsz írni, vázlatlalt rögzítsd gondolatmenetedet, s csak azután fejtsd ki részletesen mondánivalódat; *matematika* : először nézd meg, mit kérdez a feladat, azután gondold át, milyen lépéseken át jutsz a kívánt eredményhez, megoldási tervben rögzítsd a megoldás lépéseit, s azután hajtsd végre az egyes lépéseket, így elkerülhetsz minden fölösleges számolást; *idegen nyelv* : először mondattanilag elemezd a lefordítandó mondatot, azután gondold át a szükséges egyeztetéseket a nyelvtan követelményei szerint, s csak ezután fordítsd le és írd le a leckét; *rajz* : ne értelmetlen másolást végezz, hanem a szóbeli feladat megoldása után rajzodon értelemszerűen gondold át és így rögzítsd, amit megtanultál.

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : Az I. osztályosoknak egy ideig problémát okoz az, hogy a tanítási órákon kívül egyéni szorgalommal kell az anyag lényeges részét elsajátítaniuk. Miközben ezt megszokják, kialakítják tanulási módszerüket. Ezt a módszert a részletekbe való belefeledkezés, a rövid szakaszok elszigetelt megtanulgatása jellemzi, s munkájuk közben elhalványul a téma egészének logikai váza. Ezért a szaktanároktól kapott lényegkiemelés, összefüggések hangsúlyozása, a logikai konstrukció láttatása igen nagy segítséget jelent. Az I. osztályosok közül sokan nem tudják gazdaságosan beosztani az időt. A hangos tanulást általában kedvelik. A tantárgyak közül főleg azokat kedvelik, amelyek megerőltetőbb gondolkodást nem igényelnek. A II. osztályosok mélyebben tekintenek az olvasott témába. Tudásukat társaikkal való kikérdezéssel is ellenőrzik, a feladatok megértésére törekednek, kevésbé hajlamosak a magolásra. Egy-egy feladat felett képesek hosszú időn át töprengeni, de lehetőleg megkeresik a megoldás lehetőségeit. Ez főképpen a jó tanulóknál figyelhető meg. A munkából ők is könnyen kiköppennek, mint az elsősök is. A hangos tanulást ők is kedvelik. A gondolkodási kedv fokozottabb, az okok és összefüggések keresése már jellemzi jórészüket. A III. és IV. osztályosok megnövekedett felelősségtudata munkájukra is rá-

nyomja bélyegét ... nem nagyon jellemző a társas tanulás, csak kellően meg nem értett témánál keresik meg biztosabb társaikat... az egész tematika áttekintő módon való tudása után törekednek a részletek alapos elmélyítésére...

Kollégiumi főhivatású nevelő : A közepes vagy gyengébb képességű tanulók tanulási módjára jellemző, hogy a lényegyet kiemelő tanári vázlat és a helyenként terjengős tankönyv között nem tudják a kapcsolatot megtalálni... vagy csak a vázlatot tanulják meg, és nem tudják a kellő részletességgel kifejtteni mondanivalójukat, vagy ha a tankönyv megtanulására törekednek, nem a leglényegesebb részeket emelik ki, minden lényeges nekik...

Gimnáziumi tanulószobán működő pedagógus : A vizsgálat február hónapban kezdődött. Az állapot ekkor a megfigyelt elsősöknél:

42 tanulóból 32 tanuló szakaszonként magolva tanult, 6 a tananyag egészét tanulta, 4 volt, aki a lényegyet ki tudta emelni. Az eredményesebb tanulási módszerre nevelés eredménye 39 tanulónál:

III. hó: 24 szakaszonként magol, 9 az anyag egészét 6 kiemeli a lényegyet tanulmányozza,

IV. hó: 21	„	„	10	„	8	„
V. hó: 15	„	„	11	„	13	„

Az iskolások tanulását bemutató pontunk végére tettük azt a nagyon lényeges kívánalmat, hogy mutassuk meg a tanulás helyét az élet egészében:

Diákotthoni vezető : Mi a nevelői munkában a kiinduló feladat, hogy a tanulás értelmét megvilágítsuk, és felébredszük vele tanulóinkban a készséget a tanulásra? A tanulás céltudatosságát kell meggyőződéssé tennünk bennük. Tudjuk jól, hogy a cél ismerete nélkül nincs semmilyen munkában erőfeszítést fakasztó indíték. Tanulóink legyenek tudatában annak, hogy az élet értelmét, szépségét az alkotó munka adja az embernek. A tanulás is munka. És ha sokszor fárasztó és sok türelmet igényel is, utaljunk a kitartó munka eredményeire, az elért sikerek örömezésére, melyek tovább fokozzák a munkakedvet. Lássák a tanulók a tanulás hasznát az egyén és a szocialista társadalom, végső fokon az egész emberiség jóléte szempontjából. A tanulók előtt álljon világosan az egyes tantárgyak tanulásának jelentősége. Tájékoztassuk őket a közelebbi és távolabbi tervekről. Az 5 + 1-es osztályok tantervében a gyakorlati ismeretek hasznáról. Végső eredményben lássa minden tanuló, hogy a tanulásban nem az a végső cél, hogy a legközelebbi órán jól feleljen, hanem hogy a rohamosan fejlődő kultúra megismerőjévé váljon, és szerzett tudásával alkotó munkában kamatoztassa ismereteit...

*

A vizsgálatunk egy részletét ismertető beszámoló végén nem kívánunk következtetéseket levonni. Mégsem haszontalan annak határozott kimondása, hogy — egész anyagunkból láthatóan — nem a neki szükséges és hasznos tanulmányoktól és munkálatoktól törekedünk a gyermeket vagy az ifjút megszabadítani. Azt vizsgáljuk — és ezt a közreműködő pedagógusok jól megértették —, hogy a növekedő követelményeket hogyan lehet mindig újból összehangolni fiatalságunk teljesítőképességével; hogyan lehet felismerni azokat a határokat, melyeken túl a jobb és szebb élet érdekében megkívánt előzetes tehervállás

már magát az életet fenyegeti. Ezért kell folyamatosan, megbízható módszerekkel megállapítani a megterhelés mértékét, és az előreláthatóan még fokozódó követelményeknek a pedagógiai munka jobb szervezésével, gazdaságosságának emelésével, új és hatékony eljárások és eszközök beiktatásával elébe menni. Ezért szükséges az elmélet és a gyakorlat minél szorosabb kapcsolatának megteremtése és megtartásának folytonossága. Vizsgálatunk egy ilyen törekvés szerény megvalósulása.

Jegyzet

I. A VIZSGÁLAT TERVÉT TARTALMAZÓ KÖRLEVÉL

A Magyar Tudományos Akadémia pedagógiai bizottsága a Pedagógiai Tudományos Intézet didaktikai csoportjának közreműködésével és a Művelődésügyi Minisztérium támogatásával vizsgálatot végez olyan tények feltárása érdekében, melyeknek ismerete segítheti munkájukban a köznevelési reform egyes részleteinek kidolgozótól, a tantervek készítőit, a tankönyvírókat.

A vizsgálat tárgya:

1. vizsgálati kör :

Az egyes tárgyak tanítása közben felmerült, a tanítási órákon a szaktanároktól vagy tanítóktól észlelt konkrét tárgyi nehézségek esetszerű leírása.

2. vizsgálati kör :

A tanulóknál az órákra való előkészülés közben a napköziotthon-vezetőktől, a középiskolai tanulószobákban és a diákotthonokban a tanulmányokat irányító pedagógusoktól észlelt olyan konkrét tárgyi nehézségek esetszerű leírása, melyeknek forrása nem a tanulóban van.

3. vizsgálati kör :

A használatban levő tankönyveknek vagy egyes tankönyvrészleteknek a taníthatóság és a tanulhatóság szempontjából a tanítóktól, szaktanároktól, napköziotthoni, tanulószobai, diákotthoni tanulmányi vezetőktől végzett elemzése.

4. vizsgálati kör :

Az egyes tárgyakból kiadott házi feladatokkal kapcsolatos tapasztalatok leírása.

5. vizsgálati kör :

A tanulók tanulási módjára jellemző észlelések, tények feljegyzése.

Miként látható, a vizsgálat vezetői a tantervi anyagra, a tanítási módszerekre, a tankönyvekre, a házi feladatokra, a tanulók tanulási módjára visszavezethető olyan nehézségeket kívánnak megállapítani, melyeknek kiküszöbölése az ok ismeretében lehetséges.

A vizsgálat olyan jellegű, hogy tényanyagát főként gyakorló pedagógusok útján kell összegyűjteni.

Ezért, mint a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatója, kéréssel fordulok a Megyei Művelődésügyi Osztály Vezetőjéhez, nyújtson segítséget a közérdekű vizsgálat eredményes lefolytatásához a felsorolt vizsgálati körök valamelyikében illetékeseknek ítélt tanárok és tanítók kiszemelésével és a vizsgálatba való bevonásával, *amennyiben a feladat végzésére önként vállalkoznak*. Illetékességen itt nem értünk többet, mint általában tudatosan végzett pedagógiai munkát és elégséges tapasztalatokkal való rendelkezést önálló ítélet alkotására.

Mint hogy nincs mód arra, hogy a vizsgálat vezetői a végzett munkát díjazzák — esetleg egyes, különlegesen tanulságos anyagok szerzőit tudják megjutalmazni —, a kiszemelésnél olyan pedagógusokra kellene elsősorban gondolni, akiket a neveléstudományi kutatás egyébként is érdekel, akiknek kapcsolata a vizsgálat vezetőivel más téren is lehet gyümölcsöző, és akik másféle különleges munkával nincsenek túlzottan megterhelve.

Annak érdekében, hogy elégséges tényanyag álljon rendelkezésre, továbbá, hogy a vizsgálatba való bekapcsolódás ne terheljen meg túlságosan egy-egy pedagógust, a vizsgálat vezetői a munkát vizsgálati körönként megosztották, és — amennyiben min-

den vizsgálati körben lenne közreműködő pedagógus — *megyénként* a következőképpen tervezték meg:

1. vizsgálati kör :

1 osztatlan iskolai pedagógus,
Osztályonként 1—1, együtt 4 alsó tagozatos pedagógus,
Tárgyanként 1—1, együtt 10 felső tagozatos pedagógus (magyar, történelem, földrajz, orosz, fizika, kémia, biológia, matematika, ének, rajz),
Tárgyanként 1—1, együtt 10 gimnáziumi pedagógus (magyar, történelem, földrajz, orosz, második nyelv, fizika, kémia, biológia, matematika, rajz),

2. vizsgálati kör :

1 alsó tagozatos napköziotthon vezető,
1 felső tagozatos napköziotthon vezető,
1 középiskolai tanulószobai pedagógus,
1 középiskolai diákotthonban működő pedagógus.

3. vizsgálati kör :

1 osztatlan iskolai pedagógus,
Osztályonként 1—1, együtt 4 alsó tagozatos pedagógus,
Tárgyanként 1—1, együtt 10 felső tagozatos pedagógus (tárgyak, mint előbb),
Tárgyanként 1—1, együtt 10 gimnáziumi pedagógus (tárgyak, mint előbb).

4. és 5. vizsgálati kör együtt :

1 alsó tagozatos napköziotthon vezető,
1 felső tagozatos napköziotthon vezető,
1 középiskolai tanulószobai pedagógus,
1 középiskolai diákotthonban működő pedagógus.

A feladatok ilyen megosztása megyénként összesen 58 pedagógusnak a vizsgálatba való bevonását teszi lehetővé. Ez természetesen optimális feltételezés, és a vizsgálat akkor is tetemes használható anyagot tárhat fel, ha ennél jóval kisebb számú (a megyéből vagy városból esetleg csak 8—10) pedagógus közreműködése biztosítható.

A vizsgálat megindításáról és tárgyáról tájékoztató közlés jelenik meg a Köznevelésben azzal a céllal, hogy a szervezetten folyó vizsgálatból nyert adatokat más forrásból eredő tájékoztatással is egybe lehessen vetni, illetőleg ilyenekkel ki lehessen egészíteni.

A vizsgálatba bekapcsolódó pedagógus úgy jár el, hogy 1961. február 1-től kezdve gondosan figyeli saját munkáját, és *minden* — a vizsgálati körébe tartozó — *tényt külön figyelő vagy elemző lapon feljegyez*. A vizsgálat vezetői minden vizsgálati körhöz dolgoztak ki — és mellékelnek — egy-egy mintalapot, melyen csoportosították a valószínűen említésre kerülő esettípusokat és azokat a kérdéseket, melyekre elsősorban várnak feleletet. A lapokat azonban nem sokszorosították, nehogy a közreműködők kérdőívnek tekintsék, melynek rovatait egyszerűen ki kell tölteni. Mind az öt vizsgálati körben (a tanító pedagógustól megállapított tárgyi nehézség; a napköziotthoni, diákotthoni, internátusi tanulmányi vezetőtől megállapított tárgyi nehézség; a kifogásolt tankönyvrészlet; a problematikus házi feladat; a tanulási mód és azt jellemző eset) az egyes eseteket tartalmazó külön lapokat úgy kell vezetni, hogy a mintalapnak csak az esettel kapcsolatba hozható találó kérdéseit vagy lehetőségeit kell tekintetbe venni. A feljegyzés ezen felül az észrevétel természete szerint alakítható. Az adatoknak így előírt feljegyzését a pedagógusok a tanév végéig folytatják; a tanév végén, legkésőbb június 30-ig a lapokat összegyűjtik, az első lapon megadják a figyelő lapon kért személyi adatokat, és anyagukat a Pedagógiai Tudományos Intézet didaktikai csoportja (Budapest, V., Szalay u. 10—14. V. em.) címére megküldik. Kísérő szövegre csak abban az esetben van szükség, ha a lapokon közöltek kívül a pedagógusnak külön észrevételei is vannak.

A tudományos céllal folyó vizsgálat eredményessége megkívánja, hogy az abban résztvevő pedagógusok nyiltnak és zavaró gátlások nélkül írják le tapasztalataikat. A közlések bizalmasak és semmilyen káros visszahatásuk sem lehet sem a tájékoztatást nyújtó, sem más pedagógus munkájának értékelésére. A vizsgálat eredményének nyilvános közlése esetében a közreműködő pedagógusokat mint a Pedagógiai Tudományos Intézet didaktikai csoportja külső munkatársait soroljuk fel.

Annak érdekében, hogy a vizsgálat vezetői a vizsgálat kiterjedtségét mielőbb áttekinthessék, az abban szervezeten résztvevő pedagógusokat ismerjék, szükség esetén egyesekkel az érintkezést is felvehessék, azt kell kérnem, hogy a Művelődésügyi Osztály a közreműködő pedagógusok jegyzékét mielőbb állítsa össze, azon vizsgálati körönként tüntesse fel a pedagógusok nevét, szaktárgyait, működési idejét és helyét. A jegyzékét a Pedagógiai Tudományos Intézet előbb már megadott címére kell megküldeni.

Kérem teljesítése talán szokatlan feladat elé állítja a Művelődésügyi Osztályt: nagyobb felületre kiterjedő vizsgálatnál azonban alig támaszkodhatnánk eredményesen más olyan szervre, mely a pedagógusok ismeretében működhetnék közre a vizsgálat megszervezésében.

Megértéséért és hathatós segítségéért előre is köszönetemet fejezem ki.

Budapest, 1961. január 2.

Szarka József s. k.,
a Pedagógiai Tudományos
Intézet igazgatója

II. Az egyes vizsgálati körökhöz ajánlott figyelő lapok

1. VIZSGÁLATI KÖR

Lapszám:..... Iskola és osztály:

Figyelő lap

Tantárgy : A pedagógus neve :
Tanítási egység : szaktárgyai:

1. Az ismeret (anyag vagy anyagrészlet), melynek elsajátíttatása
 - a) nem sikerült
 - b) csak részlegesen sikerült (az anyag egy részét tudják).....
 - c) a rendelkezésre álló idő alatt nem sikerült (a pedagógus több időt fordított rá és úgy sikerült)
 - d) csak a tanulók egy részénél sikerült
 - e)
 - f)
2. Az ismeret (anyag, anyagrészlet), melynek elsajátítása — eredmény esetében — különös nehézséget okozott a tanulóknak?
3. Minek tulajdonítja a pedagógus a megjelölt eredménytelenséget vagy nehézséget?
 - a) Az anyag nem tanítható abban az életkorban, amelyben tanítjuk.
 - b) Az anyag nem tanítható a rendelkezésre álló idő alatt.
 - c) Az előzetes tanulmányok elégtelenek.
 - d) Az anyag túlzottan részletező (sok elem, részlet, név, új fogalom.....
 - e) Az anyag túlzottan rövidre fogott, hézagos
 - f) Nem megfelelők a tanítási módszerek.
 - g) Hiányzanak
 - a) kellő segédeszközök (szemléltetés, modern taneszközök.....
 - b) kísérleti lehetőségek
 - c) élményanyag gyűjtésének alkalmai
4. Legyőzött nehézség esetében (kezdeti nehézség után eredményt ért el) hogyan járt el a pedagógus?
5. Hogyan segítené a pedagógus tantervileg, módszerbelileg a nehézség vagy siker-telenség kiküszöbölésében?
6. Megjegyzés:

2. VIZSGÁLATI KÖR

Lapszám:.....

Napközi otthon, tanulószoba,
diákotthon megjelölése

Figyelő lap

Tantárgy:

A feljegyzést végző pedagógus:

1. Az ismeret (anyag vagy anyagrészlet), melynek elsajátítása
 - a) nem sikerült
 - b) csak részlegesen sikerült (az anyag egy részét tanulták csak meg).....
 - c) csak a tanulók egy részének sikerült
2. Az ismeret (anyag, anyagrészlet), melynek elsajátítása — eredmény esetében — különös nehézséget okozott a tanulóknak?
3. Minek tulajdonítja a pedagógus az első 2 pontban megjelölt eredménytelenséget, illetőleg nehézséget?
 - a) Az anyag nem tanítható abban az életkorban, amelyben tanítjuk.
 - b) Az anyag nem tanítható a rendelkezésre álló idő alatt.
 - c) Az előzetes tanulmányok elégtelenek.
 - d) Az anyag túlzottan részletező (konkrétan megjelölni, mi sok vagy fölösleges benne)
 - e) Az anyag túl tömör (megjelölni a tankönyv lapszámát).....
 - f) Nem megfelelők a tanítási módszerek.
 - g) Nem megfelelő az iskolai pedagógus munkája (ezt csak abban az esetben, ha más pedagógus tanítása nyomán a nehézség nem merül fel)
 - h) Hiányzanak a kellő segéd- (szemléltető stb.)-eszközök, a kísérleti lehetőségek, élményanyag gyűjtésének alkalmai,
4. Legyőzött nehézség esetében (kezdeti nehézség után eredményt ért el) hogyan járt el a pedagógus
5. Hogyan segítené a pedagógus tantervileg, módszerbelileg a sikertelenség vagy nehézség kiküszöbölésében?
6. Egyéb észrevételek

3. VIZSGÁLATI KÖR

Lapszám:.....

Iskola, illetőleg a vizsgáló tanár működés
helye:

Elemző lap

- A tankönyv címe és adatai
- A vizsgálatot végző pedagógus neve és szaktárgyai.....
- A tanítási egység tárgya:
- Lapszáma a tankönyvben:
1. A pedagógus értékelése:
 - a) A részlet nem tanítható nem tanulható.
 - b) A részlet csak részlegesen tanítható tanulható

2. Minek tulajdonítja a pedagógus az említett teljes vagy részleges alkalmatlanságot:
- Az anyag nehéz (nem tanítható az adott életkorban, a rendelkezésre álló idő alatt, az elégséges előzetes tanulmányok hiányában.....stb.).
 - A tankönyv megfogalmazása nem megfelelő:
A részlet túl tömör, sok benne az új fogalom, az eddig nem hallott név, az idegen szó. A részlet főlegesen terjengős, nem szorítkozik a lényegesre.
Egyéb: a tankönyv vizsgált fejezetének tényanyagára, beosztására, terjedelmére, szép, érthető és gazdaságos megfogalmazására, a szemléltetésre (illusztrációk), a példa- és feladat-anyagra, a gyakorlati alkalmazás lehetőségére stb. vonatkozó megállapítások
3. A megállapított hiányosság kiküszöbölésére alkalmas javaslat.....
4. Megjegyzések

4. VIZSGÁLATI KÖR

Lapszám:..... Napközitthon, tanulószoba, diákotthon
megjelölése:

Figyelő lap

Házi feladat

A pedagógus neve, szaktárgyai, szolgálati ideje:.....
Az eset*

* Az eseteket úgy kell röviden vázolni, hogy támpontot nyújtsanak annak eldöntésére, hogy

elégséges előkészítés alapján kapják-e a tanulók a szóbeli és írásbeli feladatokat, olyanok-e ezek, hogy a tanulók lényeges külső segítség nélkül megbirkózhatnak velük,

egyenletesen vannak-e elosztva a tanulmányi idő folyamán,

mennyire érvényesül az otthoni munka kiadásánál az a szempont, hogy a kifogástalan felkészüléshez, az írásbeli feladat gondos elkészítéséhez szükséges idő ne haladja meg azt az időt, amennyit a tanuló — a többi tárgyra való előkészülés mellett — a szóban levő tárgyra fordíthat.

Annak megállapítása, hogy mennyi időt fordítanak a tanulók életkor és tanulmányi előmenetel szerint az iskolai tanulmányokra való előkészülésre a napköziben, tanulószobán vagy a tanulási időben, és hogy ez az idő elég-e a kifogástalan előkészülésre

5. VIZSGÁLATI KÖR

Lapszám:..... Az intézmény megnevezése, amelynél a
pedagógus működik:

Figyelő lap

Tanulás

A pedagógus neve, szaktárgyai, szolgálati ideje:

A tanulók tanulási módjára jellemző eset vagy adat** stb.

** A megfigyeléseket, az ezeket kiegészítő kikerdezéseket úgy kell végezni, hogy pontos képet lehessen alkotni arról, *hogyan tanulnak a tanulók*, tanuláson értve itt mind a szóbeli feladatok, leckék megértését és emlékezetbe vésését, mind a gyakorlatokat, új feladatok szóbeli vagy írásbeli megoldását. Ahol a pedagógus maga valamilyen tanulási rendet vagy módszert ír elő, ott annak vázolását is kérjük.

III. A VIZSGÁLATBAN RÉSZTVEVŐ PEDAGÓGUSOK VIZSGÁLATI KÖRÖNKÉNT

1. vizsgálati kör

Agárdi Károly (ált. felső, Kazincbarcika), *Andrássi* Gyözőné (ált. alsó, Berettyó-
újfalu), *Balás* Tibor (gimn., Mohács), *Barlai* Magda (gimn., Siklós), *Bellai* Lászlóné
(Fazekas gimn., Budapest), *Benkő* Lajos (ált. felső, Sárospatak), *Bolyó* László (Fazekas
gimn., Budapest), *Böröcz* Jánosné (ált. alsó, Komlógesztenyés), *Osányi* György (gimn.,
Kőszeg), *Ositáry* Irén (ált. felső, Budapest), *Osohány* Endréné (ált. alsó, Budapest),
Osonot Sándor (gimn., Komló), *Dandé* András (gimn., Orosháza), *Dani* Mihályné (ált.
felső, Szeged), *Dénes* Józsefné (ált. osztatl., Izsák), *Domokos* György (gimn., Gyula),
Dubszky Ferencné (gimn., Békéscsaba), *Egey* Antal (gimn., Sárospatak), *Faluhegyi*
Lászlóné (gimn., Békéscsaba), *Farkas* Tivadar (ált. felső, ?), *Franz* Vilmosné (ált.
felső, Medgyesháza), *Füzér* Károlyné (ált. felső, Budapest), *Garai* Anna (ált. alsó, Magyar-
bánhegyes), *Gärtner* Gáborné (ált. felső, Kecel), *Geröcs* Gyula (ált. felső, Putnok), *Geszty*
Dezsné (ált. felső, Budapest), *Guzmány* György (ált. felső, Beremend), *Hertelendi*
Hilda (ált. felső, Mágocs), *Herzberger* Tibor (gimn., Gyoma), *Horváth* Józsefné (gimn.,
Orosháza), *Horváth* László (gimn., Kőszeg), *Horváth* Margit (ált. alsó, Magyarbá-
nhegyes), *Hunya* Sándor (gimn., Gyula), *Jermendi* László (gimn., Szeghalom), *Juhász*
András (ált. felső, Rudabánya), *Juhász* Ferenc (ált. felső, Alsószolca), *Kálmán* Mihályné
(ált. alsó, Szeged), *Kamarás* Imre (ált. felső, Szeged), *Kardos* József (gimn. Kiskun-
félegyháza), *Kaszás* Istvánné (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Kenéz* László (ált. felső, Novajid-
rány), *Kiss* Dezső (ált. felső, Kunágota), *Kiss* Józsefné (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Kokits*
Zsigmondné (Fazekas gimn., Budapest), *Kopasz* Márton (ált. felső, Szeged), *Kotsis*
Bélané (ált. alsó, Csobaj), *Kovács* András (ált. felső, Almáskamarás), *Kovács* Ilona
(Fazekas gimn., Budapest), *Kurucz* Mihályné (ált. alsó, Kazincbarcika), *Környei* Vilmos
(gimn., Mohács), *Lacza* Györgyné (ált. felső, Medgyesháza), *Lakó* Anna (ált. alsó, Szom-
bathely), *Lantos* Júlia (ált. alsó, Magyarbánhegyes), *Leéb* Györgyné (ált. felső, Buda-
pest), *Ligner* Sándorné (ált. alsó, Szeged), *Magyarász* Imre (ált. felső, Budapest), *Megyeri*
Anna (ált. felső, Budapest), *Mészáros* Imréné (ált. felső, Mohács), *Miskolci* Gábor
(ált. alsó, Berettyóújfalu), *Nádasdi* László (ált. felső, Komlókeresztúr), *Nagy* Antal
(gimn., Tokaj), *Nagy* Józsefné (ált. felső, Szeged), *Nagy* Sándor (gimn., Szombathely),
Nagy Sándorné (ált. felső, Berettyóújfalu), *Nagy* Zoltánné (ált. felső, Tokaj), *Németh*
Magdolna (ált. alsó, Körmen), *Palotás* Ádám (gimn., Békéscsaba), *Papp* Irén (ált. alsó,
Szeged), *Papp* János (gimn., Békéscsaba), *Peller* Ernőné (gimn., Szombathely), *Pirisi*
Jánosné (ált. alsó, Ibafa), *Polyák* László (gimn., Mohács), *Pozsonyi* Ferenc (ált. felső,
Budapest), *Radványi* György (gimn., Békéscsaba), *Rátkai* Sándorné (gimn., Kiskun-
félegyháza), *Regős* József (ált. felső, Komlókeresztúr), *Réthy* Dezsóné (gimn., Békés-
csaba), *Sándor* Mihályné (ált. felső, Berettyóújfalu), *Sas* Gábor (gimn., Siklós), *Szabó*
János (gimn., Mezőkövesd), *Szabolcsi* Gusztáv (ált. felső, Budapest), *Szathmáry* Károly
(gimn., Szeréncs), *Takács* József (ált. alsó, Ózd), *Talabér* Gézáné (ált. alsó, Celldömök),
Tarján Lászlóné (ált. felső, Magyarbánhegyes), *Tibori* János (gimn., Békéscsaba), *Titkos*
Erzsébet (gimn., Sátoraljaújhely), *Tóth* László (gimn., Kiskunfélegyháza), *Tölgyesi*
József (ált. felső, Tolcsva), *Török* Endréné (ált. alsó, Medgyesegyháza), *Uranek* Margit
(gimn., Békéscsaba), *Uzoki* Antalné (ált. alsó, Kazincbarcika), *Vadas* Erzsébet (ált.
alsó, Úszőgpuszta), *Vadas* Klára (ált. alsó, Úszőgpuszta), *Valló* Józsefné (Fazekas gimn.,
Budapest), *Várnai* Ferenc (ált. felső, Kecel), *Veperdi* Ernő (ált. felső, Budapest), *Visy*
József (gimn., Szeged), *Zákonyi* Lászlóné (ált. felső, Bogárd), *Zmorkó* Józsefné (gimn.,
Siklós), ? Andrásné (gimn., Békéscsaba), ? ? (ált. felső, Komló).

2. vizsgálati kör

Osetényi Pálné (napk. vez., Miskolc), *Imre* Gizella (napk. vez., Szentlőrinc), *Jer-
mendi* László (gimn. tan. sz., Szeghalom), *Károlyi* Ferencné (napk. vez., Budapest),
Katona Ferenc (gimn. koll., Sárospatak), *Kézi* Erzsébet (gimn. tan. sz., Újszeged),
Kiss Dezső (napk. vez., Kunágota), *Kistelegdi* Ernő (napk. vez., Mály), *Kocsis* Pál
napk. vez., Békéscsaba), *Lénárt* Ferenc (napk. vez., Gönc), *Lomb* Ádám (napk. vez.,
Szentlőrinc), *Lukovich* Imréné (napk. vez., Szombathely), *Sárik* Janó (napk. vez., Som-
sály), *Sarudi* Gyula (napk. vez., Budapest), *Somogyi* Elek (napk. vez., Budapest), *Szalay*
Istvánné (napk. vez., Szombathely), *Várhelyi* Ferencné (napk. vez., Budapest).

3. vizsgálati kör

Andrássy Győző (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Arany Andrásné* (ált. felső, Szerencs), *Bajnok Zoltánné* (gimn., Békéscsaba), *Balló Károly* (gimn., Kisújszállás), *Bándy Gézáné* (ált. felső, Miskolc), *Bárczy Jánosné* (ált. felső, Miskolc), *Bendy Pálné* (ált. felső, Budapest), *Benkő Lajos* (ált. felső, Sárospatak), *Béres János* (ált. felső, Edelény), *Berkes Jenő* (gimn., Szeged), *Blum Lőrinc* (ált. felső, Boly), *Oseh Ferenc* (ált. felső, Budapest) *Oseh Sándorné* (ált. felső, Lakitelek-Felsőalpár), *Osendes Andrásné* (gimn., Mezőkövesd), *Osetényi Pálné* (napk. vez., Miskolc), *Osetneki Magdolna* (gimn., Kiskunfélegyháza), *Dávid Ferencné* (gimn., Békéscsaba), *Detki Kálmán* (gimn., Jászberény), *Deusz Éva* (ált. felső, Miskolc), *Deutsch Sándorné* (Fazekas gimn., Budapest), *Dlusztus Béla* (Fazekas gimn., Budapest), *Dömökös György* (gimn., Gyula), *Gärtner Gáborné* (ált. felső, Kecel), *Geröcs Gyula* (ált. felső, Putnok), *Győry Gyula* (gimn., Jászapáti), *Hadi István* (gimn., Kecskemét), *Hints Tivadar* (ált. felső, Budapest), *Hites Ferenc* (gimn., Mohács), *Horváth Béla* (gimn., Nagykanizsa), *Jermendi László* (gimn., Szeghalom), *Juhász Ferenc* (ált. felső, Alsószolca), *Kapornai András* (ált. felső, Berettyóújfalu), *Karácsonyi Lászlóné* (ált. alsó, Szeged), *Kary Istvánné* (gimn., Orosháza), *Kathó Ferenc* (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Kesjár Jánosné* (ált. felső, Békéscsaba), *Kézdí Erzsébet* (gimn. tan. sz., Ujszeged), *Kiss József* (ált. felső, Harkány), *Koncz Endréné* (gimn., Szombathely), *Konstantin József* (gimn., Sátoraljaújhely), *Koós Józsefné* (ált. alsó, Mezőkövesd) *Korizs István* (gimn., Túrkeve), *Kotsis Béláné* (ált. alsó, Csobaj), *Kovács Gyuláné* (ált. felső, Békéscsaba), *Kovács Jánosné* (ált. felső, Lakitelep-Felsőalpár), *Környei Vilmos* (gimn., Mohács), *Légrády Rudolfné* (gimn., Szigetvár), *Limbek Lászlóné* (ált. alsó, Miskolc), *Lócsy Károly* (közg. technikum, Ozd), *Lovas László* (gimn., Sátoraljaújhely), *Máriafalvy Márton* (ált. felső, Szegedrókus), *Máté Irén* (ált. alsó, Szentlőrinc), *Meszlényi Györgyné* (ált. felső, Békéscsaba), *Miskolczi Gábor* (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Mosonyi Kálmán* (ált. felső, Szeged), *Nagy Gézáné* (ált. alsó, Felsőberkifalu), *Nagy János* (szakfelügyelő, Szolnok), *Nagy Margit* (ált. alsó, Vokány), *Nagy Sándor* (ált. felső, Kecel), *Nagy Zoltánné* (ált. felső, Tokaj), *Nemény Ferencné* (ált. alsó, Szombathely), *Novák Jolán* (ált. alsó, Szerencs), *Nyarády Zoltán* (Fazekas gimn., Budapest), *Papp Istvánné* (gimn., Karcag), *Papp Magdolna* (ált. felső, Miskolc), *Póta István* (ált. felső, Mezőkövesd), *Rabe Ernőné* (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Radnai Antal* (szakfelügyelő, 3 anyag, Kecskemét), *Sáfár Elvira* (ált. felső, Kútfej), *Sándor Mihályné* (ált. alsó, Berettyóújfalu), *Sarlós Dénes* (ált. felső, Sárvár), *Somogyi Elek* (ált. felső, Budapest), *Süli Árpád* (gimn., Békés), *Szakács Sándorné* (gimn., Törökzentmiklós), *Szemző Magda* (gimn., Szombathely), *Szentesi György* (gimn., Békéscsaba), *Szepes Károlyné* (ált. alsó, Mohács), *Szerda Rózsa* (gimn., Siklós), *Szilágyi Mihály* (gimn., Orosháza), *Tokár Géza* (gimn., Ozd), *Tornyos Sándorné* (ált. alsó, Töttös), *Tölgyesi József* (ált. felső, Tolcsva), *Török Sándor* (gimn., Kunszentmárton), *Urbán Barna* (gimn., Sárospatak), *Varga László* (gimn., Karcag), *Varga Sándorné* (ált. alsó, Sellye), *Várnai Ferencné* (ált. felső, Kecel), *Várszegi Alajos* (ált. alsó, Barátur), *Vécsey Antal* (gimn., Sárospatak), *Verbó Magdolna* (ált. felső, Lakitelek-Felsőalpár), *Vinkovits Sándor* (gimn., Mezőkövesd), *Visnyai Ilona* (gimn., Tiszafüred), *Visy József* (gimn., Szeged), *Wanitsék Rezsőné* (napk., Budapest), *Zacher Sándor* (ált. felső, Sárvár), *Zavarkó József* (gimn., Komló), *Zsila Jenőné* (ált. alsó, Békéscsaba), *Zsombor László* (Fazekas gimn., Budapest).

vizsgálati kör

Azari Zoltánné (napk., Alsószolca), *Barulás János* (gimn. diákotthon, Kecse, mét), *Bayer Jenőné* (gimn. tan. sz., Békéscsaba), *Boromissza Lajosné* (napk., Mágócs) *Osetényi Pálné* (napk., Miskolc), *Fodor Csongor* (gimn. tan. sz., Szolnok), *Hangya Antal* (gimn. tan. sz., Mohács), *Horváth Margit* (ált. a., Magyarbánhegyes), *Jermendi László* (gimn. tan. sz., Szeghalom), *Kaszab Andorné* (gimn. tan. sz., Budapest), *Kézdí Erzsébet* (gimn. tan. sz., Ujszeged), *Kiss Dezső* (napk., Kunágota), *Lénárt Ferenc* (napk., Gönc), *Lukovich Imréné* (napk., Szombathely), *Meyllenner Gyuláné* (napk., Békés), *Nagy Sándorné* (napk. Berettyóújfalu), *Sallay Sándor* (gimn. tan. sz., Kiskunfélegyháza), *Sarudi Gyula* (napk., Budapest), *Somogyi Elek* (napk., Budapest), *Szalai Istvánné* (napk., Szombathely), *Wanitsék Rezsőné* (napk., Budapest), *Zupkó Béla* (gimn. diákotthon, Mezőkövesd).

5. vizsgálati kör

Barabás János (gimn. diákotthon, Kecskemét), *Bayer Jenőné* (gimn. tan. sz., Békéscsaba), *Osetényi Pálné* (napk., Miskolc), *Fodor Csongor* (gimn. tan. sz., Szolnok),

Gärtner Gáborné (napk., Kecel), Horváth Mária (napk., Komló), Jermendi László (gimn. tan. sz., Szeghalom), Kézdí Erzsébet (gimn. tan. sz., Szeged), Kiss Dezső (napk., Kunágota), Körös Erzsébet (gimn. diákotthon, Szigetvár), Körösi Vera (napk., Végegyháza), Légrády Ferenc (napk., Kecel), Meyllener Gyuláné (napk., Békés), Nagy Sándorné (napk., Berettyóújfalu), Sallay Sándor (gimn. tan. sz., Kiskunfélegyháza), Sarudi Gyula (napk., Budapest), Somogyi Elek (napk., Budapest), Szabó Elemérné (gimn. tan. sz., Siklós), Szalai Istvánné (napk., Szombathely), Várnai Ferencné (napk., Kecel), Wanitsek Rezsóné (napk., Budapest), Zupkó Béla (gimn. diákotthon, Mezőkövesd). Névtelenül (egy 3 lapos anyag).

Árpád Kiss:

ИССЛЕДОВАНИЕ ИЗВЕСТНЫХ ФАКТОРОВ, ВЫЗЫВАЮЩИХ НАГРУЗКУ ШКОЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Часть 1.

Резюме

Педагогическим комитетом Венгерской Академии Наук совместно с дидактической группой Научного института по педагогике была исследована возможность сокращения перенагрузки учеников с изменением отдельных факторов. Были высланы анкеты к педагогам, действующим в школах принадлежащих к различным типам учебных заведений, к заведующим дневными домами учеников, к педагогам, работающим в коллегиях типа средних школ и в так называемых учебных кабинетах в отношении затруднений, возникающих в связи с учебными программами и с учебниками, которые можно было бы устранить. Автором были собраны сообщения о степени подготовленности ежедневных задач для домашней работе учеников, со стороны педагогов, как и о способе и методике совершения школьных задач учениками. Автором, в настоящем очерке в качестве первого отдела исследований, членом дидактической группы Научного института по педагогике анализируются и оцениваются ответы по практике выдачи домашних задач и по методике учения учеников.

Árpád Kiss:

EXAMINATION INTO CERTAIN FACTORS CAUSING OVEREXERTION TO SCHOOLCHILDREN

The Pedagogic Committee of the Hungarian Academy of Sciences, with the collaboration of the Didactic Group of Pedagogic Scientific Institute, has examined into what factors ought to be changed so that overexertion should be possible to be diminished. Referring to difficulties removable in Curriculum and schoolbooks the same has put questions to the pedagogues teaching in various schooltypes, to the teachers working in Day-Time Homes and to the pedagogues working in secondary school Colleges and Learning Rooms; it has asked for layouts as after what thorough-going preparations home-works are set by the pedagogues, finally in what way pupils are learning. In the first article giving account of the examinations the author, as a member of the Didactic Group of Pedagogic Scientific Institute, is analysing and appreciating the answers concerning the practice of setting home-works and the pupils' way of learning.